

Opinnäytetyö (AMK)

Esittävät taiteet, sirkus

2023

Vilma Turku

Esiintyvän ilma-akrobaatin fyysinen turvallisuus

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Esittävä taide, sirkus

2023 | 45 sivua

Vilma Turku

Esiintyvän ilma-akrobaatin fyysinen turvallisuus

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, mistä esiintyvän ilma-akrobaatin fyysinen turvallisuus koostuu ja millaisilla toimintamalleilla esiintyjän turvallisuus vahvistuu. Tutkimusmenetelmänä on käytetty laadullista haastattelututkimusta, johon haastattelin kahta suomalaista ammattilaisilma-akrobaattia. Olen yhdistellyt haastatteluista saamani aineiston materiaalia ja vertaillut sitä muuhun lähdeaineistoon. Haastatteluaineiston lisäksi lähdeaineistona on käytetty tietoa sirkusalasta Suomessa, ilma-akrobatiasta lajina sekä ilma-akrobatiavälineen kiinnittämisestä kertovia sivustoja ja artikkeleita. Olen myös tutustunut Suomen työturvallisuuslakiin sekä Työterveyslaitoksen julkaiseman esittävien taiteiden työturvallisuuden tutkimushankkeen materiaaleihin.

Tutkimuksen tuloksena on, että ilma-akrobaatin fyysinen turvallisuus koostuu ilma-akrobaatin työskentelyolosuhteista, hänen käyttämästään välineestä ja sen kiinnityksestä, sekä putoamissuojavarusteiden, kuten alastulomaton käytöstä. Ilma-akrobaatin fyysinen taito, kunto ja psyykinen hyvinvointi muodostavat pohjan fyysiselle turvallisuudelle.

Ilma-akrobaatin fyysistä turvallisuutta voidaan vahvistaa työpaikoilla vastuuta jakamalla ja turvallisten kiinnitystekniikoiden opettamisella oppilaitoksissa sekä koulutuksissa. Turvallisuutta vahvistaa myös huolellinen työvälineiden käyttö ja tarkastaminen sekä putoamissuojavarusteiden käytön normalisointi.

Turvallisuutta parantaisi myös avoin keskustelukulttuuri työyhteisössä, sekä oikeanlainen fyysinen harjoittelu ja valmistautuminen esityksiin. Lisäksi

loukkaantumisiin ja sairastumiseen reagoinnilla on vaikutusta ilma-akrobaatin fyysiseen turvallisuuteen.

Asiasanat:

sirkus, ilma-akrobatia, työturvallisuus

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Bachelor of performing arts, circus

2023 | 45 pages

Vilma Turku

Physical safety of performing aerial acrobat

The purpose of this thesis is to find out what the physical safety of performing aerial acrobat consists of and the operating models to strengthen the safety of the performer. The research method has been a qualitative interview, which I interviewed two Finnish professional air acrobats. I have combined the material I received from the interviews and compared it to other source material. In addition to the interview material, the source material has been the information about the circus industry in Finland, the air acrobatics as a discipline, as well as sites and articles on rigging an aerial equipment. I have also become familiar with the Finnish Occupational Safety and Health Act and the materials for the performing arts of the Finnish Institute of Occupational Health.

The result of the study is that the physical safety of aerialists consists of the working conditions of aerialists, the equipment they are using and its rigging and the use of fall protection equipment, such as the crashmat. The physical skill, fitness and mental well-being of the aerialists form a basis for physical safety. Physical safety of aerial acrobat can be strengthened by sharing responsibility in the workplace and teaching safe rigging techniques in educational institutions and courses. Safety is also enhanced by careful use and inspection of rigging equipment and the normalization of the use of fall protection equipment. Security would also improve due an open discussion culture in the work place, as well as the right kind of physical training and preparation for performances. In addition, response to injuries and illness has an effect on the physical safety of aerialist.

The physical safety of air acrobatics can be strengthened by sharing responsibility, teaching, and knowing how to make safe attachment techniques, examining and maintaining the work equipment, and using the fall protection equipment and their normalization. Security would also improve due an open discussion culture between the work community, as well as the right physical training and preparation for performances. In addition, response to injuries and illness influences the physical safety of air acrobatics.

Keywords:

circus, aerial acrobatics, occupational safety

Sisältö

Käytetyt lyhenteet tai sanasto	7
1 Johdanto	8
2 Sirkus toimialana	11
2.1 Työturvallisuuslaki Suomessa	13
2.2 Ilma-akrobaatit sirkusalalla	16
2.3 Ilma-akrobaatin työskentely-ympäristö	18
3 Ilma-akrobatian turvallisuuskulttuurit	25
3.1 Ilma-akrobaatin työn fyysiset riskitekijät	28
3.2 Esitysten suunnittelu ja päätöksenteko	31
4 Ehdotuksia ilma-akrobaatin fyysisen turvallisuuden vahvistamiseksi	37
5 Johtopäätökset	43
Lähteet	45

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

Käytetyt lyhenteet tai sanasto

ilma-akrobatia	akrobatian alalaji, jossa sirkuksen esiintyjä taiteilee ilmassa jollakin sopivalla välineellä, kuten vertikaaliköydellä tai trapetsilla (Vienonen 2015, 46)
riggaus	sirkusalalla termiä käytetään kuvaamaan välineen kiinnittämistä. Tässä opinnäytetyössä käytän termiä kuvaamaan ilma-akrobatiavälineen kiinnittämiseen liittyvää prosessia; puhekielinen ilmaisu, joka juontuu englannin kielen sanasta rigging (Aerial essentials 2020a)
kiinnityspiste	koukku, palkki tai mikä tahansa rakenteen osa, josta ilma-akrobatiaväline kiinnitetään roikkumaan alas

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö käsittelee esiintyvän ilma-akrobaatin fyysistä turvallisuutta. Fyysisellä turvallisuudella tarkoitan tässä opinnäytetyössä fyysisen loukkaantumisen riskin minimointia. Tutkielmassani on kaksi tutkimuskysymystä. *Mistä esiintyvän ilma-akrobaatin fyysinen turvallisuus koostuu? Millaisilla toimintamalleilla esiintyjän turvallisuus vahvistuu?*

Kiinnostus tutkia aihetta lähti henkilökohtaisesta tarpeesta, sillä olen valmistumassa sirkusammattilaiseksi erikoistuen ilma-akrobatiaan. Turun ammattikorkeakoulussa esitystilanteisiin liittyvää päätöksentekoa ohjattiin erilaisin ohjeistuksin. Ammattilaisena toimiessa ilma-akrobaatti joutuu kuitenkin tekemään itse turvallisuuteensa vaikuttavia valintoja. Aihe on erittäin tärkeä, koska sirkuksen työelämässä ilma-akrobatiaan liittyy aina riskejä fyysisen turvallisuuden suhteen. Tutkielmani pääasiallisina lähteinä toimivat keräämäni haastatteluaineisto, kirjalliset tutkimukset ja artikkelit ilma-akrobaattien loukkaantumisesta ja välineiden huollosta ja kiinnityksestä, sekä kiinnitysmetodeista.

Lähestyin prosessin alussa aiheen tiimoilta muutamia suomalaisia ilma-akrobaatteja. Lopulliset haastateltavat valikoituivat sen perusteella, että he vastasivat viestiini ja kertoivat haastattelun olevan mahdollinen. Olen haastatellut tutkielmaa varten kahta pitkään esiintynyttä ilma-akrobaattia Salima Peippoa ja Salla Hakanpäättä. Valikoin haastatteluaineistosta opinnäytetyöhön esiin tuomani osat sen perusteella, että ne olivat niin suuria teemoja myös aineiston laajuudessa, että mielestäni ne oli tärkeää nostaa esille. Haastattelut toteutettiin Zoom-tapaamisen välityksellä 17.2.2023 ja 28.2.2023 ja molempien kestoksi tuli hieman yli tunti. Haastattelukysymykset ovat nähtävillä työn liitteenä.

Ilma-akrobaatti Salima Peippo on valmistunut Turun AMK:n Taideakatemiasta 2004. Sen lisäksi hän on opiskellut sirkusta Moskovan valtiollisessa sirkuskoulussa ja sirkustaiteen keskuksessa Moskovassa. Ilma-akrobaatiassa hän on erikoistunut vertikaaliköyteen, mutta on tehnyt esityksiä melkein kaikilla

ilma-akrobatiavälineillä ja hulavanteilla. Opintojensa jälkeen Peippo on kiertänyt 15 vuotta esiintymässä hyvin moninaisissa produktioissa, lähes aina Suomen ulkopuolella. Peipon työskentelypaikkoina ovat useimmiten olleet huvipuistot, perinteiset sirkukset ja teatterit. Lisäksi hän on tehnyt ulkoilmaesityksiä ja yksittäisiä keikkoja eri miljöissä. Peippo on esiintynyt muun muassa Monte Carlon kansainvälisillä sirkusfestivaaleilla vuonna 2010.

Toinen haastattelemani ilma-akrobaatti Salla Hakanpää on myös opiskellut Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiassa valmistuen sieltä 2010. Hän on Peipon tapaan erikoistunut vertikaaliköyteen. Sirkuskoulusta valmistumisensa jälkeen Hakanpää oli mukana perustamassa Zero Gravity Company nykysirkusryhmää, jonka kanssa hän teki useita kokoillan näyttämöteoksia. Ammatillisena toimiessaan hän on tutkinut ja tehnyt esityksiä erilaisilla kokeellisilla köyttä muistuttavilla välineillä vertikaaliköydellä tehtävän perinteisen tekniikan lisäksi. Hän on esiintynyt lähinnä kotimaassa, mutta tehnyt myös yksittäisiä keikkoja Euroopassa ja Meksikossa. Hakanpää kertoo esiintyneensä uransa aikana eniten monitaiteellisten esitystilojen - ja teattereiden näyttämöillä. Tämän lisäksi hän on esiintynyt sirkusteltassa, sekä ulkomailla epätavallisemmissa paikoissa, kuten messuhalleissa. Hän on esiintynyt vertikaaliköydellä myös uimahallissa.

Toivon tutkielmastani olevan hyötyä kaikille ilma-akrobatian parissa toimiville, mutta erityisesti esiintymistä aloitteleville ilma-akrobaateille. Aloitan työni kuvaamalla sirkusta toimialana suomalaisen sirkusammattilaisen näkökulmasta, sekä avaamalla Suomen työturvallisuuslakia. Sen jälkeen esittelen haastattelemani ilma-akrobaatit. Seuraavassa alaluvussa kerron esiintyvän ilma-akrobaatin työskentely-ympäristöistä ja ilma-akrobatiavälineen kiinnittämisestä. Kolmas luku käsittelee ilma-akrobatian turvallisuuskulttuureja. Kerron siinä haastateltavien kokemuksia eri työskentelypaikkojen ja maiden turvallisuuskulttuureista, sekä mitä turvallisuudesta opetetaan alan koulutuksissa. Seuraavassa alaluvussa kuvaan ilma-akrobatian tekemiseen liittyviä fyysisiä riskejä ja millaisia loukkaantumisia haastateltaville on käynyt esiintyessä. Sen jälkeen käsittelen esityksien sisällöllisten ratkaisujen ja

turvallisuuden välistä suhdetta. Neljännessä luvussa pohdin Työterveyslaitoksen Floor is Yours! -tutkimuksen materiaalia ja ilmaakrobaattien haastatteluita apuna käyttäen, mitä voitaisiin tehdä ilmaakrobaattien työturvallisuuden parantamiseksi. Johtopäätökset -luvussa kokoan saamani vastaukset tutkimuskysymyksiin ja pohdin turvallisuuden kehitystä sirkusalalla. Lisäksi reflektoin omaa opinnäytetyö prosessiani ja ehdotan esille nousseita uusia tutkimusaiheita.

2 Sirkus toimialana

Sirkus on osa esittävän taiteen kenttää. Sirkusammattilaisten pääasiallisia työtehtäviä ovat opettaminen ja esiintyminen. Suurin osa ammattilaisista tekee molempia ainakin jossain kohtaa uraansa. Suomessa sirkusta voi opiskella ammatikseen Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiaan sirkuslinjalla, sekä Lahden koulutuskeskus Salpauksen sirkusartistikoulutuksessa. Monet suomalaiset sirkustaiteilijat ovat myös opiskelleet ulkomaisissa sirkuskouluissa ja moni heistä esiintyy eri puolilla maailmaa.

Sirkus on esittävää taidetta, jonka keskiössä on ihmisen keho. Sirkuksen lähtökohtana on ihminen ja ihmisen kyvyt sekä tarve koetella fyysisen ilmaisunsa rajoja. (Purovaara 2005, 15). Sirkustaiteen perustana on esiintyjän kehon tuottama, kunkin sirkuslajin tekniikkaan perustuva liike. Sirkustaiteilijan lavalla nähtävä suoritus perustuu voimaan ja taitoon, eikä esimerkiksi kohtaloon. Perinteisesti sirkustaiteeseen on liitetty isojen tunteiden ja reaktioiden herättäminen katsojissa. Mahdollisuus onnistumisen kautta tulevaan kunniaan, sekä loukkaantumisen ja kuoleman vaara ovat sirkusesityksessä yhtä lailla läsnä. (Purovaara 2005, 14.) Sirkukseen on sen alkua ajoista saakka kuulunut vahvasti kiertämisen perinne. Uusien temppujen ja ohjelmanumeroiden harjoittelu vie aikaa ja harva pystyy tai haluaa tehdä sitä jatkuvasti. Erityisesti perinteisen sirkuksen maailmassa keskivertoesiintyjällä on saattanut olla yksi tai muutama ohjelmanumero, jota he esittivät koko uransa ajan. Tämän vuoksi eri esityspaikoissa ja tilaisuuksissa kiertäminen on sirkukselle eilinehto. (Purovaara 2005, 98.)

Suomessa on yhden arvion mukaan noin 400 sirkuksen ammattilaista. Ammattilaisista koostuvia vakituisesti toimivia nykysirkusryhmiä on 20, sekä niiden lisäksi noin 20 työryhmää, jotka esiintyvät monilla festivaaleilla ja näyttämöillä maailmalla. Tilastojen mukaan suomalaisten nykysirkusryhmien esitystoiminnasta yli puolet on ulkomailla tapahtuvaa. Säännöllinen nykysirkuksen esitystoiminta Suomessa on keskittynyt pääkaupunkiseudulle, mutta esityksiä nähdään jonkin verran myös isoimpien kaupunkien kulttuuri- ja

teatteritiloissa. Sirkusfestivaaleja ja tapahtumia järjestetään ympäri maata. Perinteiset kiertävät sirkukset, kuten Sirkus Finlandia kiertävät koko Suomen alueella. (Sirkuksen tiedotuskeskus n.d.a.)

Sirkuksen tiedotuskeskus ja Suomen nuorisosirkusliitto tekivät selvityksen sirkuksen ammattilaisista Suomessa vuonna 2017. Selvityksen piiriin kuuluivat seuraavat sirkusalan työnantajat; sirkusharrastusyhteisöt, valtion toiminta-avustusta saavat sirkusryhmät, Cirko - Uuden sirkuksen keskus, Tanssiteatteri Hurjaruuth, perinteiset sirkukset, ammattilaisia kouluttavat oppilaitokset, sekä sirkusalan järjestöt. Selvityksen mukaan osa-aikaiset, määräaikaiset ja muut epätyypilliset työsuhteet olivat ehdottomasti yleisin työskentelymuoto sirkusalalla työskentelevillä. Samaan selvitykseen kuuluvaan kyselyyn vastanneista 220. sirkusammattilaisesta 62 % työskenteli freelancerina. Heistä 73 % sirkusala oli tärkein toimeentulon lähde. 220 vastaajasta 74:lle tärkein toimeentulon lähde oli taiteellinen työ sirkusalalla. Heti perässä tuli opetustyö, jonka 62 kertoi olevan tärkein toimeentulon lähteensä. Tuotannollinen tai hallinnollinen työ oli tärkein toimeentulon lähde 24 vastaajalle ja neljäsosalle vastaajista sirkusala ei tarjonnut tärkeintä toimeentulon lähdeä. (Sirkuksen tiedotuskeskus 2019.)

Sirkukselle on muun kulttuurialan tapaan tyypillistä, että moni tekijä toimii itsensä työllistäjänä. Itsensä työllistäjien ryhmään voi katsoa kuuluvaksi yksinyrittäjät, ammatinharjoittajat, freelancerit ja apurahan saajat. Yksinyrittäjät työskentelevät yksin ilman ulkopuolista työvoimaa, mutta heillä voi olla osakekumppaneita. Ammatinharjoittaja työskentelee toiminimellä, ilman palkattua työvoimaa myyden omaa osaamistaan. Freelancereilla on lähtökohtaisesti useita toimeksiantajia, joille he työskentelevät työsuhteessa tai tarjoten palveluitaan yrittäjänä. (Pärnänen & Sutela 2014, 7.) Tällainen työskentelymuoto on sirkusammattilaisten parissa hyvin yleinen. Apurahan saajat työskentelevät apurahan turvin, joka on myönnetty heille tieteen tai taiteen tekemiseen (Pärnänen & Sutela 2014, 7).

Sirkusalalla vapaalla kentällä toimivat taiteilijat perustavat monesti omia pysyvämpiä sirkusryhmiään, jotka tekevät esityksiä usein ainakin osittain

apurahojen rahoittamana. Suomessa on 20 vakituisesti toimivaa nykysirkusryhmää. Tyypillistä on myös tehdä yksittäisiä esitysprojekteja muuttuvan työryhmän kanssa. Sirkusammattilaisista koostuvia työryhmiä on täällä noin 20. (Sirkuksen tiedotuskeskus n.d.a.) Näissä ryhmissä työskentelee sirkusammattilaisten lisäksi usein muiden esittävän taiteen alojen ammattilaisia. Työryhmän sisällä vastuuta on monesti jaettu kaikkien työskentelijöiden välillä, eikä esityksen ohjaajaa ole välttämättä ollenkaan yksilöity.

2.1 Työturvallisuuslaki Suomessa

Sirkusalan toimijoita koskevat aina työskentelymaan lait. Suomessa on käytössä työturvallisuuslaki, jota sovelletaan työsopimuksen perusteella tehtävään työhön, johon lasketaan mukaan myös vuokratyö (Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738, 1:2, 1:3). Esittelen seuraavaksi otteita työturvallisuuslaista, joiden koen olevan oleellisia ilma-akrobaatin työskentelylle. Lain tarkoituksena on parantaa työympäristöä ja työhyvinvointia työntekijöiden työhyvinvoinnin turvaamiseksi ja ylläpitämiseksi, sekä ennaltaehkäistä tapaturmia, ammattitauteja ja muita työnteosta työntekijälle aiheutuvia psyykkisiä ja fyysisiä terveydellisiä haittoja (Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738, 1:1). Laki velvoittaa erikseen määritellyin säännöksin työnantajaa, sekä työntekijää (Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738,1:2). Lisäksi laki määrää itsenäisen työnsuorittajan velvollisuuksista yhteisellä työpaikalla (Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738, 6:53). Itsenäinen työnsuorittaja yhteisellä työpaikalla voi olla esim. ilma-akrobaatti, joka myy toiminimen kautta numeroaan osaksi jotain produktiota. Mikäli ilma-akrobaatti ei ole työsuhteessa työnantajantahoon, työnantajaa ei koske laissa määritellyt työnantajan velvollisuudet, mikä voi hankaloittaa vastuiden hahmottamista.

Laissa määrätään työnantajan yleisestä huolehtimisveloitteesta seuraavasti. Työnantajan tulee huolehtia tarpeellisten toimenpiteiden avulla työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Huolehtimisvelvollisuuden ulkopuolelle jäävät epätavalliset ja ennalta arvaamattomat olosuhteet, joihin työnantaja ei voi vaikuttaa ja poikkeukselliset tapahtumat, joiden seurauksia ei olisi voitu välttää

huolimatta tarpeellisista varotoimista. Työnantajan tulee suunnitella ja toteuttaa työolosuhteiden parantamiseksi tarvittavat toimenpiteet. Toimenpiteiden laatimisessa on pyrittävä noudattamaan seuraavia periaatteita: Vaara- ja haittatekijöiden syntyminen estetään, vaara- ja haittatekijät poistetaan ja jos tämä ei ole mahdollista korvataan ne vähemmän vaarallisilla tai haitallisilla. Yleisesti käytettävät työsuojelutoimenpiteet toteutetaan ennen yksilöllisiä, sekä tekniikan ja muiden käytettävissä olevien keinojen kehittyminen otetaan huomioon. (Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738,2:8.)

Työnantajan on lisäksi työn ja toiminnan luonne huomioon ottaen selvitettävä ja tunnistettava työstä, työajoista, työtilasta, muusta työympäristöstä ja työolosuhteista aiheutuvat haitta- ja vaaratekijät, sekä jos niitä ei voida poistaa, arvioitava niiden merkitys työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle. Tällöin on otettava huomioon, tapaturman tai muun terveyden menettämisen vaara, aikaisemmat tapaturmat, ammattitaudit ja työperäiset sairaudet sekä vaaratilanteet, työntekijän ikä, ammattitaito, sukupuoli ja henkilökohtaiset edellytykset, työn kuormitustekijät, työajan ulkopuolella tapahtuva työhön liittyvä matkustaminen, mahdollinen haitta lisääntymisterveydelle, sekä muut vastaavat seikat. (Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738,2:10.) Työturvallisuuslain 23.8.2002/738 luvun 2 artiklassa 11 määrätään erityistä vaaraa aiheuttavasta työstä seuraavanlaisesti: mikäli työn vaarojen arvioinnista selviää, että työstä saattaa aiheutua erityistä tapaturman tai sairastumisen vaaraa, saa tällaista työtä tehdä vain työhön pätevä ja henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan siihen soveltuva henkilö.

Työnantajan on huolehdittava, että työympäristön rakenteita, työtiloja, työssä käytettävien koneiden, työvälineiden ja laitteiden suunnittelussa otetaan huomioon niiden vaikutukset työntekijöiden turvallisuuteen ja terveyteen, lisäksi näiden tulee olla aiottuun tarkoitukseen soveltuvia (Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738,2:12). Työn suunnittelussa on otettava huomioon työntekijöiden henkiset ja fyysiset edellytykset, jotta liiallisesta kuormituksesta johtuvat työntekijän turvallisuudelle tai terveydelle haitallisia tapahtumia voidaan välttää tai vähentää (Työturvallisuuslaki 23.8.2022/738,2:13).

Työnantajan on huolehdittava työntekijän riittävästä perehdytyksestä työhön, työpaikan työolosuhteisiin, sekä työssä käytettäviin työvälineisiin ja niiden turvalliseen käyttöön. Lisäksi työnantajan on annettava työntekijälle ohjausta työn haittojen ja vaarojen estämiseksi, sekä työstä aiheutuvan terveyttä uhkaavan vaaran tai haitan välttämiseksi. (Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738,2:14.) Työpaikan työolosuhteisiin ja työvälineisiin perehdyttäminen esim. moottorisoidun vinssin käyttöön tulisi mielestäni aina varata aikaa. Kaikkien työpaikalla työskentelevien turvallisuutta lisää riittävä perehdytys työskentely-ympäristöön ja käytettäviin työvälineisiin.

Laissa määrätään, että työnantajan on hankittava ja annettava työntekijän käyttöön erikseen säädetyt vaatimukset täyttävät ja tarkoituksenmukaiset henkilösuojaimet, jollei tapaturman tai sairastumisen vaaraa voida välttää tai rajoittaa riittävästi työolosuhteita koskevilla toimenpiteillä (Työturvallisuuslaki 23.8.2022/738,2:15).

Kaikkien työpaikalla toimivien henkilöiden toiminta vaikuttaa turvallisuuteen. Työnantajan ja työntekijöiden tulee yhteistoimin ylläpitää ja parantaa työpaikan työturvallisuutta (Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738, 3:17). Työntekijän yleisiin velvollisuuksiin kuuluu työnantajan toimivaltansa mukaan antamien määräysten ja ohjeiden noudattaminen. Hänen tulee noudattaa työolosuhteidensa edellyttämää turvallisuuden ja terveellisuuden ylläpitämiseksi tarvittavaa järjestystä, siisteyttä, huolellisuutta ja varovaisuutta. Työntekijän tulee huolehtia kokemuksensa, ammattitaitonsa ja työnantajalta saamien ohjeidensa mukaan huolehtia omasta, sekä muiden työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä. (Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738, 4:18.) Työntekijän tulee ilmoittaa välittömästi työnantajalle ja työsuojeluvaltuutetulle työpaikalla havaitsemistaan turvallisuutta tai terveyttä uhkaavista vioista tai puutteista. Hänen tulee myös työnantajalta saaman ohjeistuksensa osaamisensa mukaan poistaa työpaikalla havaitsemansa ilmeistä vaaraa aiheuttavat viat ja puutteet. (Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738, 4:19.)

Työturvallisuuslain 23.8.2002/738 neljännen luvun 23. pykälän mukaan työntekijällä on oikeus pidättäytyä työn tekemisestä, mikäli siitä aiheutuu

vakavaa vaaraa työntekijän omalle tai muiden työntekijöiden hengelle tai terveydelle. Työstä pidättäytymisestä on ilmoitettava työnantajalle mahdollisimman pian. Työntekijällä on oikeus pidättäytyä työstä niin kauan, kunnes työnantaja on poistanut vaaratekijät tai muutoin huolehtinut siitä, että työ voidaan tehdä turvallisesti. Tilanteita, joissa ilma-akrobaatti voisi joutua vetoamaan äskeiseen pykälään voivat olla esimerkiksi tilanteet, joissa välineen kiinnityksessä on jotain epäilyttävää tai esim. nostamiseen käytettävä vinssi on epäkunnossa.

2.2 Ilma-akrobaatit sirkusalalla

Ilma-akrobatia on yksi sirkuksessa esitettävistä sirkuslajeista. Se kuuluu akrobatian alalajeihin. Akrobatia on sirkustaito, jossa välineenä toimii esiintyjän oma keho. Akrobatian alalajeissa voidaan kuitenkin käyttää erilaista tarpeistoa, kuten ilma-akrobaatiassa ilma-akrobaatiavälinettä, jonka varassa esiintyjä liikkuu (Vienonen 2015,45). Kaikki eri ilma-akrobatialajit ovat kulttuurisia keksintöjä, jotka ovat muuttaneet muotoaan ajan mukana (Vainio 2019, 30). Monet niistä ovat saaneet alkunsa jo muinaisten kulttuurien rituaalimenoista. Benji-hyppäminen on ollut alun perin osa Gkol-rituaalia Vanuatun Pentecost-saarella. Spanish Web, eli köyteen kiinnitetyn lenkin varassa kieppuminen taas on vanhojen lokikirjojen mukaan ollut merimiesten hupia jo vuonna 971. Aerial straps eli liinoiksi kutsuttu sirkuslaji tuli tunnetuksi Kiinassa Qing-dynastian alussa jo 1644–1911-luvuilla. Trapetsia kutsuttiin alun perin kolmioksi ja sitä käytettiin naisten venyttelyharjoituksissa 1820-luvulla. (Santos 2015, 12, 13.) Jules Leotard alkoi harjoitella ja kehittää temppuja uima-altaan ylle kiinnitetyllä trapetsilla vuonna 1856. Muutamia vuosia myöhemmin hän lisäsi mukaan toisen trapetsin ja nykyään lentävänä trapetsina tunnettu ilma-akrobatian laji syntyi. Lentävän trapetsin jalanjäljissä sirkuksissa alettiin nähdä muitakin nykyään yleisesti tunnettuja ilma-akrobatialajeja, kuten vertikaaliköysi, roomalaiset renkaat, liinat, vertikaalikangas ja rengastrapetsi. (Vainio 2019, 29, 31.) Ilma-akrobatialajeja ja välineitä on enemmänkin, kuin äsken mainitut ja niitä kehitellään jatkuvasti lisää.

Tarkastelen tutkielmassa asioita lähinnä vertikaaliköyden tekemisen näkökulmasta, sillä kumpikin haastattelemistani ilma-akrobaateista on erikoistunut siihen. Vertikaaliköydestä on olemassa kaksi eri päälajia. Yksinään katosta roikkuvasta köydestä käytetään kansainvälisesti nimitystä “corde lisse” eli sileä köysi. Merimiestenkin hupina toimineesta “Spanish web” -nimisestä lajista puhuttaessa viitataan köyteen, jonka yläpäähän on kiinnitetty kiristyslenkki. Ilma-akrobaatti roikkuu lenkistä kädellä tai jalalla avustajan pyörittäessä köyttä maasta käsin. (Vainio 2019, 35.)

Nykyaikaisen perinteisenä sirkuksena tunnetun sirkuksen historiassa ilma-akrobatian kuningaslaji oli lentävä trapetsi. Yleisö saa kokea suuria tunteita jännittäessään pääseekö akrobaatti suunnitellusti toisen akrobaatin käsivarsiin kiinni. Siinä hetkessä kiteytyy aiemmin mainitsemani kunnian ja hengenvaaran mahdollisuuksien yhtäaikainen läsnäolo, mikä kiehtoo katsojia. Sirkuksen tutkija Markku Aulanko kertoo Viimeinen keikka -podcastissa, että hänen kiinnostuessaan sirkuksesta 35–40 vuotta sitten esiintyjien turvavälineet olivat hyvin huomaamattomia, jos sellaisia oli käytössä. Sirkusesityksen yksi vetovoimatekijä oli hänestä vaaran viehätys. Samaisessa podcastissa tätä opinnäytetyötä vartenkin haastattelemani Salla Hakanpää kertoo nykysirkuksen määritelmästäan seuraavasti: nykysirkustaiteilijana hän välineellistää keholliset -ja esiintyjän taitonsa erilaisten mielikuvien välittämiseen. Nykysirkuksen ilma-akrobatianumerossa nähtävillä liikkeillä on muutakin tarkoitusta, kuin esitellä esiintyjän taitavuutta tai vaaranhallintakykyä. (Nykysirkuksen trapetsitaiteilija Sarah Guyard-Guillot). Nykysirkusesitystä tekevän ilma-akrobaatin valintoja esityksen sisällöstä ohjaavat osittain erilaiset lähtökohdat, kuin perinteisen sirkuksen ilma-akrobatianumeron yhteydessä. Esitykseen valitaan liikemateriaalia sen perusteella, millainen materiaali ilmentää parhaiten välitettävää aihetta tai tunnetta. Yksi merkittävä ero perinteisen sirkuksen ja nykysirkuksen välillä löytyy tavasta, jolla katsoja katsoo esitystä. Nykysirkuksessa ilmaisu tapahtuu perinteisen sirkusesityksen tavoin kehon liikkeellä, mutta katsoja arvioi liikettä sen teknisen taitavuuden lisäksi muillakin tavoin. Katsoja tulkitsee näkemäänsä taiteen näkökulmasta. (Purovaara 2005, 135.)

2.3 Ilma-akrobaatin työskentely-ympäristö

Esiintyvä ilma-akrobaatti työskentelee uransa aikana todennäköisesti monenlaisissa paikoissa. Perinteisten kiertävien sirkusten telttojen katot eivät ole enää ainoita paikkoja, missä nähdä sirkuksen ilma-akrobatiaa. Harjoittelu- ja työskentelypaikat ovat monipuolistuneet. Nykyään ilma-akrobatialle tyypillisiä esityspaikkoja ovat sirkustelttojen lisäksi erilaiset esittävän taiteen näyttämöt, kuten teatteri-, tanssi- ja sirkustilat. Lisäksi ilma-akrobatiaa esitetään monenlaisissa paljon yleisöä vetävissä paikoissa, kuten huvipuistoissa, messukeskuksissa, risteilyaluksilla, sekä kauppakeskuksissa. Sirkus- ja ilma-akrobatiaesityksiä tehdään myös kaduilla ja monenlaisissa yllättävissä paikoissa. (Vainio 2019, 164.) Ilma-akrobatiaa ulkona tehdessä väline kiinnitetään esimerkiksi jonkun rakennuksen ulkorakenteeseen, puuhun tai ilma-akrobatian kiinnitystä varten varattuun rakennelmaan. Yksi tällainen rakennelma on koottava, itsestään pystyssä pysyvä ilma-akrobatiateline. Teline mahdollistaa ilma-akrobatian viennin paikkoihin, joissa se ei olisi muuten mahdollista.

Esiintymistilan ominaisuudet vaikuttavat ilma-akrobaatin työhön ja fyysiseen turvallisuuteen. Ilma-akrobaatin työskentelyyn vaikuttavat esimerkiksi tilan materiaalit, korkeus, rakenteet ja erityisesti rakenne, jonka varaan ilma-akrobatiaväline kiinnitetään eli tilan kiinnityspiste. Välineen kiinnityskorkeus vaikuttaa ilma-akrobaatin työskentelyyn suuresti. Esimerkiksi maahan asti ulottuva vertikaaliköysi tai kangas käyttäytyy eri tavalla riippuen millä korkeudella sillä tempuillaan. Molemmat haastateltavani kertovat vertikaaliköyden tekemisen normaalimpaa matalammassa tilassa olevan tavallaan haasteellisempaa kuin korkealla. Vertikaaliköyteen kietoutuessa alas pudottautumista varten tulee olla hyvin tietoinen, millä korkeudella kiedonta tulee tehdä, jottei ilma-akrobaatti osu maahan alas tullessaan. Peippo kertoo haastattelussaan ommelleensa omaan köyteensä merkkejä, joiden avulla hän tietää, missä lattia tulee milloinkin vastaan.

Kerron seuraavaksi perustietoa ilma-akrobatiavälineen kiinnittämisestä eli riggauksesta. Välineen kiinnittämiseen on olemassa erilaisia tapoja riippuen

tilasta ja esityksen tarpeista. Kiinnitystavan valintaan vaikuttaa esitystilän ja esityksen taiteellisen vision lisäksi esityksessä käytettävä ilma-akrobatia väline, sekä välineellä tehtävä liikemateriaali. Esittelen seuraavaksi muutamia yleisiä tapoja, joita käytetään ilma-akrobatiavälineen riggaamiseen. Ensimmäisessä tavassa väline kiinnitetään suoraan ylhäällä olevaan kiinnityspisteeseen esimerkiksi sulkulenkillä tai kuormaliinalla. Tällä tavoin kiinnitetyn välineen korkeutta ei voi yleensä muuttaa ilma-akrobaatin ollessa välineellä.

Toisenlaisessa kiinnitystavassa väline kiinnitetään kiinnityspisteeseen kiinnitetyn taljapyörän läpi menevään köyteen tai vinssin köyteen/vaijeriin. Näin rigatessa osa kiinnityksestä on ylhäällä ja väline kiinnitetään alas tulevaan köyteen. Nostettuaan välineen halutulle korkeudelle, tulee köyden katosta alas tuleva pää kiinnittää kestäväseen rakenteeseen. Talja on useasta väkipyörästä ja köydestä, vaijerista tms. koostuva nosto- tai vetolaite (Kielitoimiston sanakirja 2023a). Ilma-akrobaatissa taljapyöriä käytetään välineen kiinnittämiseen ja nostamiseen/laskemiseen köyden avulla. Lisäksi välineen ja esiintyjän nostamiseen ja laskemiseen saatetaan käyttää esim. sähköllä toimivaa vinssiä. Vinssi on nosto- tai vetolaite, jossa vetävä vaijeri tms. kiertyy pyörivän telan ympäri (Kielitoimiston sanakirja 2023b). Tällaisissa tapauksissa väline kiinnitetään yleensä suoraan vinssin vaijeriin. Ilma-akrobatiavälineen ja esiintyjän nostamisesta ja laskemisesta vastaavalla teknikolla on iso rooli esiintyjän turvallisuuden varmistamisessa. Koneellista nostojärjestelmää käytettäessä ilma-akrobaatin putoamisen tai jumiin jäämisen riski tulee ottaa huomioon ja sitä varten on oltava toimintasuunnitelma. Riskistä tekee erityisen inhottavan, se että ilmassa välineen varassa olevalla esiintyjällä ei yleensä ole kontrollia välineen liikkumasuunnasta tai -nopeudesta. (Oiraproject n.d.) Peippo kertoo haastattelussaan koneellisten nostojärjestelmien jumiin jäämisen olevan melko yleistä. Vain spesifisti koulutettujen ja ammattitaitoisten työntekijöiden tulisi vastata nostojärjestelmän suunnittelusta, rakentamisesta, operoinnista ja huollosta (Oiraproject n.d.)

Ilma-akrobatiavälineen turvallista riggausta varten tulee olla tiedossa rakenteen, johon väline kiinnitetään, WLL (working load limit) eli työkuorman turvaraja. Tämä tulee selvittää rakennuksen hallinnoijalta, rakennuksen rakennuttajan

tiedoista. Mikäli ilma-akrobatiaesitystä varten tarvittavan murtolujuuden suuruudesta ei ole varmuutta, tulee tieto varmistaa ammattimaiselta ilma-akrobatiavälineiden kiinnityksistä tietävältä riggaajalta. Jos esiintymistilassa on valmiina kattoon asennettu ilma-akrobatia välineen kiinnitystä varten oleva kiinnityspiste, tulee siihen liittyvissä kysymyksissä olla yhteydessä sen asentaneeseen tahoon. Kiinnityspisteeltä kulloinkin vaadittavan murtolujuuden suuruuteen vaikuttavat ilma-akrobaatin tai akrobaattien paino, käytettävä väline, kiinnityspisteen korkeus sekä millaisia temppuja on tarkoitus tehdä. (Gibson 2020a.) Temput, joissa kiinnityspisteeseen kohdistuu kerralla suurempi voima vaativat kiinnityspisteeltä ja välineeltä enemmän kestävyyttä.

Päysin kokeilemaan itse käytännössä, miten välineellä tehtävät liikkeet vaikuttavat kiinnityspisteeseen kohdistuvaan voimaan. Välineenä olivat ilma-akrobatialiinat, kiinnitettynä sulkulenkillä kattoon kiinnityksiä varten rakennettuun kehikkoon. Kiinnityspiste oli n. 7 metrin korkeudessa ja sekä välineen että kiinnitysvälineiden pituus yhteensä n. 3,5 m. Käytössä olevan voimamittarin mukaan siihen kohdistuva voima lisääntyi enimmillään 25 kg, kun tein välineellä käsistä roikkuen heiluriliikettä. Välineellä vapaasti suoraan alaspäin pudottautuminen lisäsi mittariin kohdistuvaa voimaa vain noin 5 kg.

Kaikkien kiinnityksessä käytettävistä välineistä tulisi olla nähtävillä CE-merkki tai UKCA-merkki, välineen kestävyys jollakin tavalla ilmoitettuna, sekä kyseisen kappaleen sarjanumero (Gibson 2022b). Ilma-akrobatiavälineiden ja kiinnityksessä käytettävien välineiden kestävyys on ilmoitettu joko välineen pienimmän murtumisvoiman tai sen työkuorman turvarajan mukaan. Pienin murtumisvoima eli minimum breaking load (MBL) tai minimum breaking strenght (MBS) on pienin kuorma tai paino, jonka seurauksena välineen tulisi rikkoutua. Työkuorman turvaraja eli Working load limit (WLL) on kuorma, jonka välineen tulisi kestää valmistajan ohjeiden mukaisessa käytössä. (Certex n.d.). Kannattaa muistaa, että koko kiinnitys on vain niin kestävä, kuin sen heikoin osa on.

Hyödyllinen sääntö käytettävien välineiden kestävyiden varmistamiseksi on 10:1 sääntö. Ilma-akrobaatissa käytettyjen välineiden MBS (Minium Breaking

Strenght) eli pienin murtumisvoima tulee olla niin suuri, että väline kestäisi kymmenkertaisesti siihen käytössä kohdistuvan painon (Santos 2015, 20). Tähän käytössä kohdistuvaan painoon tulee laskea esiintyjän/esiintyjien painon lisäksi välineen ja kiinnitysvälineiden paino.

Esittelen seuraavaksi ilma-akrobatiavälineiden ja erityisesti vertikaaliköyden kiinnitykseen tarvittavia välineitä. Sakkelit ovat teräksisiä liittimiä, jotka on valmistettu rungosta ja sulkemiseen käytettävästä ruuvista. Niiden sulkemisessa tulee olla tarkka, lisäksi sakkelin kiinni pysyminen on hyvä varmistaa nippusiteellä, jos sakkelin tapin päässä ei ole valmiiksi sokkaa. Karabiini on kantava komponentti, jossa on itsestään sulkeutuva portti ja jota käytetään kahden osan liittämiseen toisiinsa. Niitä valmistetaan teräksestä ja alumiinista. Yleisen ohjeistuksen mukaan alumiinista karabiinia käytetään, jos kiinnityksen pitää olla mahdollisimman kevyt tai alumiininen karabiini on olemassa olevista vaihtoehdoista parempi tuote. Muissa tapauksissa teräksinen karabiini on oletusvaihtoehto.

Materiaalin väsyminen tulee ottaa kiinnityksiä tehdessä huomioon. Kumpikaan karabiinityyppi ei väsy huomattavasti staattisessa kuormituksessa. Alumiini kuitenkin väsy nopeammin tilanteessa, jossa väline on jatkuvasti suuren jännitteen alaisena. Tämän vuoksi alumiinikarabiinia ei tule käyttää esimerkiksi tiukan nuoran riggaamiseen. Karabiinin elastinen alue on väli, joka jää metallin taipumisen alkamisen ja sen lopullisen murtumispisteen väliin. Tämä tarkoittaa, että metalliosa taipuu enemmän, ennen murtumista kuin alumiiniosa.

Alumiiniosia tulee osata tarkastaa, jotta niiden käyttö on turvallista. Lisäksi alumiiniosat kuluvat nopeammin suorassa kosketuksessa teräsosien kanssa. Tämän voi kiertää suojaamalla kiinnitysvälineen pinnan ylimääräisellä materiaalilla, kuten kumisella putkella. Jos pudottaa teräs tai alumiinikarabiinin, tulee sille suorittaa täysi tarkastus tai pyytää pätevää riggaajaa tarkastamaan, onko sitä vielä turvallista käyttää. (Santos 2015, 25.)

Ilma-akrobaatin olisi hyvä tarkkailla silmämääräisesti kaikkien käytössä olevien kiinnitysvälineiden kuntoa päivittäisissä toimissa. Tarkastuksessa kiinnitetään huomiota seuraaviin asioihin koko karabiinin osalta:

- Ylimääräinen kuluminen - jos pinnassa on kulumaa yli 10 prosenttia tai yli 5 prosenttia alumiinikarabiinin tapauksessa, tulisi karabiini poistaa käytöstä (Santos 2015, 26, 27)
- Muutokset karabiinin muodossa - tätä varten olisi hyvä verrata karabiinia samanlaiseen käyttämättömään. Tarkastaessa tulee katsoa, näkykö karabiinin pinnassa teräviä reunoja, kulumaa tai ruostetta (Santos 2015, 27) Pienet virheet karabiinin pinnassa, kuten pinnalliset naarmut tai halkeamat karabiinin pinnoituksessa eivät kuitenkaan vaikuta merkittävästi sen kestävyYTEEN (Aerial essentials 2020b)
- Lämpövauriot - näkyvät yleensä tummentuneita värimuutoksia teräksessä ja alumiinissa (Santos 2015, 27)
- Karabiinin kaikkien mekanismien toiminta – onko toiminnassa jotakin normaalista poikkeavaa (Santos 2015, 28)

Usein välineen riggauksessa käytetään myös välineen sujuvan pyörimisen mahdollistavaa swiveliä eli leikaria. Ilma-akrobaatit käyttävät useimmiten kiipeilykäyttöön valmistettuja leikareita. Näitä leikareita on olemassa sinetöityjä ja sinetöimättömiä. Sinetöimättömät leikarit eivät sisällä liukastetta tai niiden sisällä oleva liukaste tulee vaihtaa säännöllisen tarkastuksen yhteydessä. Leikareita, kuten muitakin kiinnitysvälineitä, tulee tarkastella pintapuolisesti säännöllisen käytön yhteydessä. Mikäli leikarin toiminnassa on jotain häiriötä, siihen voi kokeilla lisätä liukastetta. Jos siitä ei ole hyötyä tulee leikari poistaa käytöstä. Leikari tarkastetaan kauttaaltaan ylimääräisen kulumisen havaitsemiseksi, sekä akselin vääntymisen havaitsemiseksi. Lisäksi tulee tarkastaa leikarin silmä venymisen, murtumien ja ylimääräisen kulumisen havaitsemiseksi. Käytön yhteydessä tapahtuvan tarkastamisen lisäksi pätevän ilma-akrobatia riggaajan tulisi tarkastaa leikareiden kunto ainakin vuosittain. (Santos 2015, 30–31.)

Edellisten lisäksi yleisesti välineen kiinnittämiseen käytetään nauhalenkkejä eli sligejä, kuormaliinoja, taljapyöriä sekä ihmiskiinnityksiin tarkoitettuja köysiä. Kaikkien näiden tulee olla 1:10 säännön mukaisia, jotta ne soveltuvat ilma-akrobatiakäyttöön.

Sekä Peippo että Hakanpää nostavat esille turvallisten ja asianmukaisesti tehtyjen kiinnitysten tärkeyden ilma-akrobaatin fyysiselle turvallisuudelle. Peipon haastattelussa korostuvat välineiden ja niiden kiinnitysten rooli loukkaantumisissa. Hänen mukaansa kiinnitysten pettäminen aiheuttaa onnettomuuksia enemmän, kuin esiintyjän toiminta. Molemmat kertovat kiinnittävänsä useimmiten oman välineensä tai mielellään ainakin valvovat sen kiinnitystä. Välillä voi olla tilanne, jossa osa kiinnityksestä on jo tehty ja ilma-akrobaatti kiinnittää välineensä katosta alas laskettavaan köyteen. Silloin ei auta, kuin luottaa, että katonrajassakin kaikki on asianmukaisesti kiinnitetty.

Peippo kertoo käyttävänsä lähestulkoon aina omaa välinettä ja kiinnityspisteen alle tulevia kiinnitysvälineitä. Hänellä on jopa oma nostomoottori, mutta sitä ei saa käyttää huvipuistoissa tai teattereissa, joissa käytetään paikkojen omia laitteita. Mikäli kyseessä on jokin tiettyä esitystä varten tehty väline, silloin se ei välttämättä ole ollut hänen omansa. Hakanpää kertoo myös käyttävänsä useimmiten omaa välinettä ja kiinnitysvälineitä. Erilaiset esiintymispaikat tuovat tähän haasteensa ja esim. ulkomaille hän ei ole vienyt painavia teräksisiä kiinnitysvälineitä. Hän lisää, että esiintymispaikan välineitä käytettäessä asiasta kirjataan sopimukseen, jossa painotetaan, että kaiken kiinnityksessä käytettävän tulee olla asianmukaista.

Molemmat haastateltavat kertovat tarkastavansa välineidensä kunnon ennen esitystä ja välineen kiinnittämisen sekä kiinnityksen purun yhteydessä. Joskus väline voi olla valmiiksi kiinnitettynä kattoon esim. saman päivän esityksen jäljiltä, jolloin ylhäällä olevan kiinnityksen kuntoa ei välttämättä pääse tarkastamaan. Peippo kertoo esiintyessään vaihtavansa kaikki kiinnityksissä käytettävät välineet vähintään kerran vuodessa välineiden suuren käyttömäärän vuoksi. Hänellä on kuulemma aina esiintyessä mukana käyttämättömät kappaleet kaikista tarvitsemistaan välineistä, myös toinen vertikaaliköysi. Näin ei vahingossa joudu tilanteeseen, jossa esitys jouduttaisiin perumaan välineen rikkoutumisen takia. Hakanpää kertoo uusivansa kiinnitysvälineitään huomattaessaan niissä selkeää kulumaa. Hänellä on usein teoskohtaiset välineet

ja kiinnitysvälineet, jotka eivät ole päivittäisessä käytössä. Tämän vuoksi hän ei koe tarpeelliseksi käyttöään tarkastelua välineiden kunnon arvioinnissa.

3 Ilma-akrobatian turvallisuuskulttuurit

Yhden määritelmän mukaan turvallisuuskulttuuri muodostuu organisaation määriteltäessä turvallisuuden varmistamisesta seuraavia toimintamalleja, rajoituksia ja organisaation toiminnasta suhteessa näihin. Ilmiönä turvallisuuskulttuurissa yhdistyvät henkilöstön kokemukset ja näkemykset, työyhteisön sisäiset sosiaaliset ilmiöt sekä organisaation toimintaprosessit. (Reiman ym. 2008, 3.) Mielestäni turvallisuuskulttuurin käsite soveltuu hyvin myös esiintyvien ilma-akrobaattien työskentelyn tarkasteluun.

Yhteistä esiintyvän ilma-akrobaatin eri työsuhteille ja työskentelymuodoille on, että työympäristön turvallisuuskulttuuri vaikuttaa aina suoraan esiintyjän fyysiseen turvallisuuteen. Uskon, että vapaalla kentällä toimivien sirkusammattilaisen keskuudessa on myös jonkinlainen yhtenevä turvallisuuskulttuuri, joka ei ole sidonnainen siihen missä he kulloinkin työskentelevät. Nähdäkseni ilma-akrobaattien yleinen keskinäinen turvallisuuskulttuuri rakentuu sirkuskouluista saadun tiedon, tekijöiden keskenään jakaman tiedon, työkokemuksen, sekä globaalisti sirkusmaailmaan liittyvän julkisen keskustelun pohjalta. Tämä ajatus sai vahvistusta ilma-akrobaattien vastauksista. Heidän mukaansa ilma-akrobaattien suhtautuminen fyysiseen turvallisuuteen on melko samankaltaista; siihen suhtaudutaan tosissaan.

Tosin Peippo kertoo, että Suomen ulkopuolella on selkeämmin vallalla kulttuuri, jossa jokainen on vastuussa omasta turvallisuudestaan ja esim. putoamissuojavarusteita ei yleisesti käytetä. Hän kertoo kokemistaan eroista eri maiden välillä työskentelystä: ”Myös maiden välillä on eroa esim. Saksalaiset on melko tarkkoja. Mitä etelämmäksi mennään, sitä löysemmin turvallisuuteen tunnutaan suhtauduttavan”.

Peippo kuitenkin alleviivaa, että työskentelypaikan maantieteellistä sijaintia enemmän turvallisuuskulttuuriin vaikuttaa työskentelyorganisaatio. Esim. perinteisissä sirkuksissa vastuiden jako ja työskentely tapahtuvat melko samalla tavalla maasta riippumatta. Hakanpää kertoo, että hänen on vaikea arvioida

luotettavasti eri maiden välisiä eroja, sillä hän on esiintynyt sen verran harvoin ulkomailla. Hän kertoo, että ei ole kuitenkaan kohdannut missään esiintyessään suoranaista hänen turvallisuuteensa kohdistuvaa välinpitämättömyyttä, vaikka joskus jossain teatteritilassa ulkomailla on voinut olla hänen mielestään erikoisia ratkaisuja kiinnitysten suhteen. Hän kertoo törmänneensä myös Suomessa keikkaillessaan kiinnityspisteisiin, joiden kestävydestä ei ole mitään tietoa saatavilla. Peipon mukaan perinteisissä sirkuksissa, teattereissa ja huvipuistoissa on täysin omanlaisensa työskentely- ja turvallisuuskulttuurit. Hän kertoo, että perinteisissä sirkuksissa artistit vastaavat oman esityksensä kiinnityksistä täysin:

Mutta perinteisessä sirkuksessa, sä vastaat turvallisuudestasi täysin itse. Ketään ei kiinnosta, miten sä riggaat itsesi kattoon. Ja he myös pesee täysin siitä kätensä, että jos jotain tapahtuu, se on sinun ongelmasi. Joten sun pitää osata tehdä se. Monte Carlon sirkusfestareilla oli sama juttu. Kukaan ei tavallaan neuvo sua siinä, tai tule katsomaan näyttääkö se järkevältä mitä sä oot sinne tehnyt. Se on siis täysin sun omissa käsissä.

Teattereiden henkilökuntaan kuuluu yleensä ammattilaisteknikoita, jotka vastaavat kaikista tilaan tehtävistä kiinnityksistä ja henkilöiden nostamisesta. Silloin ilma-akrobaatti neuvottelee välineensä kiinnityksestä tämän henkilön kanssa. Huvipuistoissa ollaan Peipon mukaan hyvin tarkkoja kiinnityksissä käytettävien välineiden suhteen. Artistien käyttämien omienkin välineiden tulee olla CE-leimattuja ja jos niistä ei ole olemassa tietoa kutsutaan paikalle joku valvova taho testaamaan niiden kestävyys.

Hakanpää korostaa, kuinka eri paikoissa on omanlaisensa toimintakulttuurit, jonka sisällä voi olla erilaisia käsityksiä turvallisesta toiminnasta. Hän kertoo, että ei ole koskaan törmännyt esiintymään mennessään suoranaiseen välinpitämättömyyteen hänen turvallisuudestaan. Sen sijaan eri työpaikoilla on voinut tulla esiin erilaisia käsityksiä siitä, miten välineen kiinnitys tehdään turvallisesti. Molemmat haastateltavat korostavat, kuinka yksittäisiä keikkoja tehdessä ilma-akrobaatti vastaa yleensä kaikesta itse. Hän saattaa vastata

yksin esityksen kiinnityksien suunnittelusta, niiden tekemisestä, mahdollisista lavasteista ja valo- ja äänitekniikan hoitamisesta. Esityksen tilaajalla ei välttämättä ole mitään ymmärrystä lajista tai sen vaatimuksista.

Ilma-akrobaatilla on siis hyvä olla mahdollisimman paljon tietoa ja osaamista esimerkiksi välineen turvallisesta kiinnityksestä. Muualla kuin esittävän taiteen näyttämöillä pidemmässä produktiossa esiintyessä ilma-akrobaateilla ei monesti ole aikaa harjoitella kunnolla esitystilassa. Etukäteen saattaa päästä muutaman kerran katsomaan paikkoja ja testaamaan kiinnityksiä. (Vainio 2019, 179.) Ilma-akrobaatille voi tulla vastaan tilanteita, joissa hän pääsee näkemään esitystilan ja sen kiinnityspisteen vasta esityspäivänä. Tämä tarkoittaa sitä, että esitettävän materiaalin tulee olla hallittavissa monenlaisissa ympäristöissä. Lisäksi sujuva kommunikointi esityspaikkaa hallinnoivan tahon kanssa korostuu.

Sirkusalan koulutuksista saatu opetus ja koulujen turvallisuuskulttuurit luovat pohjan ammattiin valmistuneiden turvallisuuskäsitykselle. Kysyin haastateltaviltani millaisia valmiuksia omasta fyysisestä turvallisuudestaan huolehtimiseen he kokevat saaneensa käymistään sirkusalan kouluista. Peippo vastaa, että hän ei ainakaan muista saaneensa opiskeluaikoinaan kunnollista opetusta työturvallisuuteen ja kiinnitysten tekoon. Hän kertoo oppineensa suurimman osan tiedoistaan kantapään kautta ammattilaisena työskennellessään ja kokeneemmilta kollegoilta.

Hakanpää on valmistunut Turun AMK:n Taideakatemiaan sirkuslinjalta 6 vuotta Peippoä myöhemmin vuonna 2010. Hän kertoo, että koulussa oli jokin kiinnityksiin keskittyvä kurssi. Lisäksi opintoihin kuului anatomian, fysiologian ja biomekaniikan opiskelua. Näiden lisäksi opiskelijoilla oli yhteinen kurssi fysioterapeutti opiskelijoiden kanssa, sekä ensiapukurssi. Opiskelijoita ohjeistettiin alastulomaton käyttöön kaikissa tilanteissa ja tarkkailemaan käytössä olevien välineiden kuntoa. Hän kokee, että olisi ollut hyvä, mikäli koulussa olisi opetettu enemmän oman vireystilan ja kokonaiskuormituksen huomioon ottamista harjoittelussa ja työskentelyssä. Hän kertoo opiskelijoiden keskuudessa olleen tietynlainen ”ylitreenaamisen kulttuuri”, mikä on yleisemminkin sirkusalaan liittyvä ilmiö. Tähän liittyy se, että monet

harjoittelevat jatkuvasti kovalla intensiteetillä, mutta palautuminen ja kehonhuolto jäävät liian vähälle huomiolle. Ylikuormittuneena ja fyysisesti väsyneenä tehdessä loukkaantumisten riski kasvaa.

3.1 Ilma-akrobaatin työn fyysiset riskitekijät

Ilma-akrobatiaa vaatii paljon voimaa, kestävyyttä ja liikkuvuutta. Lisäksi useimmat ilma-akrobaatit harjoittelevat ja esiintyvät ympäri vuoden, jolloin kova fyysinen rasitus ei ajoitu ainoastaan tiettyyn kohtaan vuotta. Onnettomuusriskiin vaikuttavat erityisesti univaje, psyykinen tila, fyysinen valmiustila, väsymys, mekaaninen ylikuormitus, liiallinen treenaaminen, aikaisemmat loukkaantumiset ja liian nopeasti eteneminen. (Back in motion 2022.) Myös Hakanpää korostaa fyysisen valmiustilan, väsymyksen, mekaanisen ylikuormituksen ja liiallisen treenaamisen vaikutusta loukkaantumisriskiin. Kysyttäessä mitkä tekijät ovat hänen mielestään kaikkein tärkeimmät esiintyjän fyysisen turvallisuuden kannalta hän vastaa seuraavanlaisesti:

Itselläni kaikki loukkaantumiset on tapahtunut oman fyysisen toimintakyvyn takia, kuten esiintyessä alipalautuneena tai tehdessä liian vaikeaa temppea liian korkealla. Myös liian vähäinen lämmittely tai kehonhuolto ovat voineet vaikuttaa. Mikään mun loukkaantumisista ei ole aiheutunut välineen tai kiinnityksen hajoamisesta, miksi tekisi mieli sanoa, että vireystila ja kehonhuolto. Tietysti myös välineiden turvallisuus on todella tärkeää. Kun välineessä ja sen kiinnityksessä on kaikki kunnossa, esiintyjän vireystila ja nivelet voivat olla se heikko lenkki.

Hakanpään kokemuksen mukaan enemmän onnettomuuksia sattuu esiintyjän toiminnan takia, kuin ulkoisten syiden, kuten kiinnityksen pettämisen, takia.

Ilma-akrobatiasta syntyviä tavanomaisia vammoja ovat liiallisesta kuormituksesta johtuvat vammat erityisesti olkapäissä, välineen aiheuttamat mustelmat ja nirhaumat, sekä lihasten venähdykset. Muita mahdollisia riskejä

ovat nyrjähdykset, murtumat, halvaantuminen ja jopa kuolema. (Sky Gym 2014.)

Ilma-akrobaatin fyysisen toimintakyvyn lisäksi hänen psyykinen tilansa vaikuttaa merkittävästi fyysiseen turvallisuuteen. Minua kiinnosti tietää, mitä ammattilaisilma-akrobaatit ajattelevat esiintymisen riskeistä ja vaikuttavakko heidän ajatuksensa heidän toimintaansa ennen tai jälkeen esityksen tai sen aikana. Hakanpää kertoo esittävänsä aina varmaksi kokemaansa liikemateriaalia, mutta tiedostavansa, että yllättävän tapahtuman, kuten vaikka sähkökatkoksen, mahdollisuus on aina olemassa. Yllättävän tapahtuman tai onnettomuuden kohdatessa ei välttämättä auta, vaikka esitettävä materiaali olisi kuinka hyvin harjoiteltua.

Joskus olen loukannut jonkin kehonosan kesken esitystä ja miettinyt, että mitähän ja kuinka pahasti tässä kävi. Esiintymisestä tulevan adrenaliinin takia tilannetta on kuitenkin mahdollista arvioida realistisesti vasta myöhemmin. Mikäli oma vireys ja mielentila ei ole tuntunut optimaaliselta esiintymiseen, on tullut pohdittua mahdollisia riskejä enemmän.

Välineen kestävyteen liittyviä kysymykset ovat mietityttäneet Hakanpäättä hänen käyttäessään ilma-akrobatiavälineenä 200-metristä narua, joka oli viritetty katosta roikkuvan sakkelin läpi kymmenkertaisesti.

Peippo kertoo olleensa tietoinen työhönsä liittyvistä riskeistä ja vaarasta jokainen kerta esiintyessään: ”Pelko on väärä asia, mutta ne riskit pitää tiedostaa”.

Peippo kertoo esiintymisten välisen ajan vaikuttavan siihen, miten paljon riskit pyörivät hänen mielessään. Pitkän esimerkiksi kahden kuukauden esiintymistauon jälkeen ensimmäinen esiintyminen voi olla aika pelottava. Esiintymisen aikana Peippo kertoo keskittymisensä olevan tekemisessä ja välineessä. Välineen pyörintä ja esityksen valot tekevät muuhun ympäristöön keskittymisen vaikeaksi: ”Siinä vaiheessa, jos alkaa keskittymään korkeuteen tai katsojiin, niin sit hommat menee pieleen.”

Kuvailen seuraavaksi, millaisia onnettomuuksia ja loukkaantumisia haastateltavilleni on käynyt esitystilanteissa. Peippo kertoo, että hänelle on sattunut kaksi isompaa onnettomuutta ilma-akrobatiaa esittäessään. Ensimmäisessä Ranskassa tapahtuneessa onnettomuudessa hän oli juuri tehnyt osan esityksestä ja laskeutunut maahan odottamaan välineen alaslaskua uudelleen ylös nostamista varten. Silloin vertikaaliköysi, jonka yläpäähän oli kiinnitetty metallinen kattokruunun tapainen kehikko, tippui alas hänen päälleen. Sen seurauksena Peipon otsaan tuli suuri haava. Onnettomuuden aiheutti ylhäällä välineen kiinnitykseen käytetty alumiinikarabiini, joka oli suoristunut selittämättömästä syystä.

Toinen onnettomuus sattui Peipon tuuratessa moottoripyöränumeron avustajaa. Numerossa artisti ajoi moottoripyörällä ylös kaltevaa vaijeria. Moottoripyörän alapuolelle oli kiinnitetty trapetsi, jonka kyydissä avustaja oli. Peipon ollessa avustamassa moottoripyörän kuljettaja menetti pyörän hallinnan, ja he pauskautuivat alhaalla olevaa lähtölaituria päin. Tämän seurauksena Peippo mursi useita luita toisesta kädestään. Hän kokee olleensa molemmissa loukkaantumisissaan siinä mielessä onnekas, että hän ei loukkaantunut vakavammin. Välineen pudottua Peipon päähän hän muistelee olleensa 2–3 päivää esiintymättä. Paine takaisin lavalle oli kova, sillä hän ei saanut palkkaa tuolta ajalta, minkä lisäksi sirkuksen johto oli kiinnostunut lähinnä siitä, milloin artisti voi palata lavalle. Peippo pohtii tilanteesta seuraavanlaisesti: ”Se on ollut toisaalta itselle helpompi, koska mitä nopeammin menee takaisin sitä vähemmän pelkotiloja ehtii kertyä.”

Moottoripyöränumerossa sattuneen onnettomuuden jälkeen tapahtunutta selviteltiin pidempään eikä Peippo palannut tekemään numeroa, sillä hän oli siinä vain tuuraamassa. Lisäksi Peippo joutui leikkaukseen, jonka vuoksi hän oli 2–3 viikkoa esiintymättä. Sinä aikana hän harjoitteli tekemään hulavanteita ja ilma-akrobatiaa yhdistelevän numeronsa toisella kädellä.

Salla Hakanpää kertoo loukkaaneensa itsensä opinnäytetyönumeroaan tehdessä, kun oli tarve näyttää mahdollisimman laajasti omaa osaamista. Yhden käden varassa tehtävässä heiluriliikkeessä hän ei saanutkaan

suunnitellusti toisella kädellä kiinni välineestä ja hänen olkapäänsä retkahti. Hän kuitenkin pystyi tekemään esityksen loppuun. Olkapäästä löydettiin tutkimuksissa repeämä, jonka syntyajankohdasta ei toki voi olla varma. Hän kertoo saaneensa uransa aikana ilma-akrobatiasta pahoja hiertymäpalovammoja, sekä nivelten nyrjähdyksiä ja retkahduksia. Hän ei ole kuitenkaan koskaan joutunut jättämään esitystä kesken tai perumaan saman periodin esityksiä loukkaantumisen vuoksi. Hakanpää kertoo loukkaantumisten jälkeisten psyykkisten haasteiden liittyvän kuntoutuksen kanssa yksin jäämiseen. Hän kokee, että ei ole esimerkiksi osannut vaatia riittävää hoitoa. Loukkaantumisesta seuranneet psyykkiset haasteet ja ikävät ajatukset ovat ilmaantuneet ajan kuluessa: ”Ne ei oo ollut siis akuutisti sen loukkaantumisen jälkeen vaan myöhemmin sellaisia ajatuksia, että onks tää nyt kunnossa ja tuleeko tää kuntoon”.

Peippo kokee, että onnettomuudet eivät ole vaikuttaneet hänen suhtautumiseensa omaan fyysiseen turvallisuuteensa. Hän kokee enemmän vaikutusta olleen vanhenemisella ja perheen perustamisella. Hakanpää taas kokee, että hän ei ole enää yhtä huolissaan fyysisestä turvallisuudestaan, kuin valmistumisensa jälkeen. Varmuus on lisääntynyt, kun hän on saanut kokea, että useimmiten keikan tilaaja tai esityspaikan näyttämötekniikkamestari ovat myös kiinnostuneita esiintyjän fyysisestä turvallisuudesta.

3.2 Esitysten suunnittelu ja päätöksenteko

Ilma-akrobaatin fyysiseen turvallisuuteen vaikuttaa hänen kuntonsa, työskentelypaikan ja välineen kiinnittämisen lisäksi erilaiset valinnat, joita tehdään esityksen suunnitteluvaiheesta esitystilanteeseen saakka. Peipon kokemuksen mukaan esiintymistilanteen turvallisuuteen vaikuttavat esimerkiksi tilan korkeus ja valot. Hänen työstäessään ensimmäistä numeroaan Moskovassa, studiolla oli paljon henkilöitä, jotka auttoivat häntä suunnittelussa ja päätöksenteossa, mutta sen jälkeen hän kokee olleensa asian kanssa aika yksin. Peippo kertoo, miten produktioita harjoitellessa mukana on yleensä koreografi, joka katsoo ilma-akrobaatin tekemistä omien intressiensä läpi.

Hänellä ei välttämättä ole ymmärrystä siitä, mitä ilma-akrobatia vaatii fyysisesti. Koreografia kiinnostaa miltä liikkeet näyttävät, mutta ei välttämättä turvallisuustekijät.

Yksi turvallisuuteen vaikuttava valinta on, miten putoamisen riskiin suhtaudutaan ja millaisia toimenpiteitä suoritetaan riskin pienentämiseksi. Ilma-akrobaatin putoamisen syynä voi olla kiinnityksen tai välineen hajoaminen. Tämän lisäksi poikkeama akrobaatin fyysisessä suorituksessa voi johtaa välineeltä alas putoamiseen. Onnettomuus voi sattua hyvinkin kokeneelle ja fyysisesti huippukunnossa olevalle ilma-akrobaatille. Kovalle alustalle putoamisessa on aina olemassa riski vakavaan loukkaantumiseen, kuten niskan murtumiseen tai tajuttomuuteen. (Hall 2018).

Mahdollisesta putoamisesta seuraavan vakavan loukkaantumisen riskiä voidaan pienentää käyttämällä ilma-akrobatiaa tehdessä putoamissuoja-varusteita. Arvioimalla jokainen tilanne yksilöllisesti voidaan löytää käyttöön kaikista sopivimmat putoamissuoja-varusteet. Putoamissuojavarusteita on kahdenlaisia, toisten on tarkoitus pysäyttää putoaminen ennen maata ja toisten pehmentää putoamista (Oiraproject n.d.). Esimerkki ensimmäisestä on varmistusköysi. Köydellä varmistaessa ilma-akrobaatilla on vyö, johon on kiinnitetty varmistusköysi. Tämä vyöhön kiinnitettävä köysi on kiinnitetty välineen yläpäähän tai omaan kiinnityspisteeseensä taljapyörän tai useamman läpi. Varmistusköyden maahan tulevassa päässä on varmistaja. Köyden kanssa varmistamisesta puhutaan sirkusmaailmassa lonssaamisena, eng. lunging.

Monissa ilma-akrobatialajeissa varmistusköyden eli lonssin käyttö on kuitenkin hyvin vaikeaa, sillä lonssi voi sotkeutua helposti esiintyjään tai välineeseen ja siten haitata tekemistä. Poikkeuksen tähän tekevät keinutrapetsi ja pilvikeinu, joissa lonssiköyden käyttö on hyvin tärkeää. Näissä lajeissa alastulopatjoista ei ole hyötyä, sillä asiat menevät yleensä pieleen siinä vaiheessa keinuvaa liikettä, että ilma-akrobaatti paiskautuu todennäköisemmin ikkunan läpi, kuin suoraan alaspäin. (Fedec n.d.)

Putoamista pehmentäviä putoamissuojavarusteita taas ovat erilaiset alastulomatot ja lentävän trapetsin alla käytettävä verkko. Alastulomattoja on hyvin paljon erilaisia ja suurin ero niiden välillä tulee maton sisällä olevan polyteenivaahdon tiheydestä. Paksut vaahtomuovin tiheydeltä pehmeät matot ovat parhaita vartalo edellä matolle pudotessa. Jalat edellä tällaiselle matolle putoamisessa on kuitenkin riski vakavaan nilkkavammaan. Siksi jalat edellä putoamiseen soveltuu parhaiten tiheydeltään korkeampi, kovempi alastulomatto. Paras alastulomatto ilma-akrobatiaan on matto, jossa on kaksi tai useampia kerroksia eri tiheysasteista vaahtomuovia. Maton paksuuden valintaan vaikuttaa käyttäjän koko, sekä korkeus, jossa akrobaatti toimii. Maton tulisi olla sitä paksumpi, mitä suurempi ilma-akrobaatti on ja mitä korkeammalla tämä työskentelee. (Hall 2018). Käytettävän maton pinta-alan valintaan vaikuttaa taas luonnollisesti se kuinka laajalla alueella ilma-akrobatiaa tehdään. Esitykset, joissa ilma-akrobaatti liikkuu välineellään laajalla alueella, ovat putoamissuojavarusteiden käytön kannalta haastavia.

Ilma-akrobaatin tulisi osata pudota matolle mahdollisimman turvallisesti. Turvallisin putoamistapa paksulle alastulomatolle on selkä edellä, leuka rinnassa. Olen itse tehnyt putoamisharjoituksia, sekä Turun ammattikorkeakoulussa opiskellessani, että nuorisosirkuksessa harrastaessani. Mielestäni voidaan todeta, että käytettävän putoamissuojan valintaan vaikuttavat esitettävä ilma-akrobatialaji, esiintymiskorkeus ja esityspaikka. Myös mahdolliset työnantajaa sitovat säädökset, sekä ilma-akrobaatin henkilökohtaiset työskentelytottumukset ja -mieltymykset vaikuttavat putoamissuojavarusteiden käyttöön.

Työnantajan tulee työsuojelulain mukaisesti huolehtia työntekijän putoamissuojasta. Tämä koskee sekä työntekijöiden että asiakkaiden alastulomaton käytön huolehtimisesta sirkusopetusta tarjoavissa paikoissa. (Hall 2018). Sirkusopetusta tarjoavissa paikoissa alastulopatjoja käytetäänkin poikkeuksetta. Myös Hakanpää ja Peippo kertovat, että ohjaavat oppilaitaan käyttämään aina alastulopatjaa; erityisen tarkkaa putoamissuojavarusteiden käyttö on alaikäisten oppilaiden kohdalla. Kumpikaan haastateltavistani ei

kuitenkaan ammattilaisena esiintyessään ole käyttänyt alastulomattoa, vaikka harjoitellessa matto saattaa olla mukana. Haastatteluaineiston ja omien vuosien aikana tekemiäni havaintojeni pohjalta voinkin todeta putoamissuojavarusteiden käytön ammattilaisten esityksissä olevan melko harvinaista, lukuun ottamatta aiemmin mainittuja keinutrapetsin ja lentävän trapetsin tekijöitä.

Putoamissuojavarusteita käytetään enemmän myös erityisissä olosuhteissa, kuten ulkoilmanäytöksissä, joissa saatetaan temppuilla yli 20 metrin korkeudessa. Peippo on samaa mieltä, eli edellä mainittuja ilma-akrobatialajeja lukuun ottamatta ammattilaiset esiintyvät useimmiten ilman putoamissuojavarusteita:

Fakta on se, että ammattilaiset ei käytä mitään. Sut nauretaan ulos tuolta maailmalta, jos menet sinne jonkun ison patjan kanssa. En sano, että se on oikein, mutta niin se menee tuolla maailmalla.

Hakanpää kertoo myös lonssin käytön vertikaaliköyden kanssa olevan melko mahdotonta. Hän perustelee valintaansa esiintyä ilman alastulomattoa seuraavasti: "Olen itse kuitenkin valinnut tehdä sellaista liikemateriaalia ja sellaisilla korkeuksilla, että en koe tarvitsevani siinä patjaa." Liikemateriaalin valintaan vaikuttavat myös muut turvallisuutta lisäävät tekijät:

Mutta mä ajattelen myös, että hartsin käyttö on esimerkiksi mulle yks turvallisuutta lisäävä asia. Et se ei oo vaan makuasia. Tottakai sitä vois ajatella että se on asia mihin tottuu, mutta niinhän patjakin on. ilman hartsia mä valitsisin erilaiset liikkeet ja jos mä esiintyisin patjan kanssa, mä ehkä uskaltaisin valita vähän riskaapelimpaa materiaalia."

Peippo kertoo joskus käyttäneensä esiintyessään huomaamatonta lonssi-vyötä ja köyttä tai vaijeria. Esimerkiksi tempussa, jossa hän käveli jalkapöydillään katonrajassa metallisesta kruunusta roikkuvissa lenkeissä. Hän jätti jossain vaiheessa vyön kokonaan pois paineesta ja halusta olla vielä parempi artisti. Kukaan ei kehottanut häntä luopumaan siitä, mutta hän koki saksalaisessa Flic Flack -sirkuksessa olleen tietynlainen ryhmäpaine tehdä mahdollisimman

vaarallisia temppuja ilman mitään turvavälineitä. Kun lonssista oli kerran luopunut, hän koko psyykkisesti helpommaksi jatkaa esiintymistä ilman sitä. Peippo uskoo, että esiintyminen ilman putoamissuojavarusteita on vaikuttanut hänen urallaan saamiinsa mahdollisuuksiin: ”Uskon, että en olisi saanut kutsua Monte Carlon sirkusfestareille, jos käyttäisin lonssia. Kyllä siihen selkeästi liittyy tietty vanhanaikainen kunnia-asia”.

Pelkkä alastulopatjan käyttö välttämättä vakavalta loukkaantumiselta. Patjan käytön lisäksi vakavan loukkaantumisen riskiä pienentää, jos patjalla osaa pudota mahdollisimman turvallisesti. Itse olen saanut opetusta mahdollisimman turvallisesti alastulopatjalle putoamiseen nuorisosirkuksen ilma-akrobatia tunneilla ja Turun AMK:n sirkusopintojen työturvallisuus kurssilla.

Edellä esiteltyjen putoamissuojavarusteiden lisäksi on olemassa muitakin varusteita, joiden käyttö vaikuttaa ilma-akrobaatin fyysisen turvallisuuteen. Hakanpää mainitsi haastattelussa käyttävänsä aina esiintyessään viuluhartsia. Hartsia käytetään hieromalla sitä käsiin, jolloin se parantaa ilma-akrobaatin otetta välineestä. Olen itse myös kokenut hartsin tai nestemäisen magnesiumin käytön esiintyessä lisäävän turvallisuuttani. Esiintyessä fyysisen suorittamisen lisäksi jännitys ja esitysvaloista lähtevä lämpö saavat usein kädet hikoamaan tavallista enemmän, jolloin lisäpito ei ole pahitteeksi. Ilma-akrobaatit voivat käyttää myös nahkasta tai keinonahkasta valmistettuja säärystimiä, jotka parantavat jalkojen pitoa välineeseen ja ehkäisevät hiertymäpalovammojen syntyä.

Työpaikalla ilmeneviä riskejä olisi hyvä arvioida koko työryhmän tai organisaation toimijoiden kesken. Tavoiteltavaa on, että yksilön vastuulle ei jätettäisi riskien pohdintaa ja siitä seuraavaa päätöksentekoa.

(Työturvallisuuslaitos, esittävän taiteen turva -ja hyvinvointiraideri EDIT). Kysyin haastateltavilta, onko heillä joskus ollut turvallisuuteen liittyviä erimielisyyksiä työryhmän toisen työntekijän, työnantajan tai tilaajan kanssa. Peipon kokemuksen mukaan työnantajatahot tiedostavat yleensä, että ilma-akrobaatin ollessa vastuussa fyysisestä turvallisuudestaan hän saa myös viimeisen sanan siihen liittyvissä päätöksissä. Hän ei ole joutunut tilanteisiin, jossa kieltäytymistä

ei olisi otettu tosissaan. Eri ammattiryhmien edustajilla, kuten puvustajalla tai koreografilla on omat näkemyksensä haluttuun lopputulokseen pääsemiseksi. He saattavat ehdottaa jotakin, mikä ei ole ilma-akrobatiasa turvallista tai mahdollista toteuttaa. Peippo kertoo, miten hän on tällaisissa tilanteissa pyrkinyt keskustelun kautta löytämään yhdessä vaihtoehtoisia toteutustapoja.

Kokoillan näyttämöteoksia tehdessä päätöksiä tehdään yleensä työryhmän kanssa keskustellen, kertoo Hakanpää. Esimerkiksi lavastussuunnittelijan visio vaikuttaa siihen, millainen näyttämön ja välineen ulkoasusta tulee. Erityisesti väline ilma-akrobaatin työvälineenä vaikuttaa tekemiseen paljon. Hän kertoo, että ei koe koskaan joutuneensa neuvottelemaan vaikeasti turvallisuustekijöistä esitystä tehdessään:

Noissa asioissahan mä oon tyypillisesti itse oma työnantajani, että jos mä jonkun kansa neuvottelen, niin se on minä itse. Mikä ei tietenkään oo optimaalista koska, jos puhutaan vaikka siitä fyysisestä ja psyykkisestä jaksamisesta. Niin jotenkin itse harvoin on niin hyvin omalla puolellaan, kun mitä muut ihmiset voi olla. Et se on kaikista vaikein neuvottelukuppani sitten loppujen lopuksi, se oma pää.

4 Ehdotuksia ilma-akrobaatin fyysisen turvallisuuden vahvistamiseksi

Seuraavaksi käyn läpi esimerkkejä, joiden avulla voitaisiin vahvistaa esiintyvän ilma-akrobaatin fyysistä turvallisuutta. Työterveyslaitoksen (2021) julkaisemassa turvallisuuden tarkastuslistassa neuvotaan pitämään huolta kuormituksen hallinnasta ottamalla huomioon fyysisesti raskaista työskentelyolosuhteista palautuminen, riittävä tauotus ja elvyttävät taukoliikkeet. Myös molemmat haastateltavat nostavat esille, kuinka tärkeää itsestään ja fyysisestä kunnostaan huolehtiminen on ilma-akrobaatin arjessa. Salima Peippo kertoo harjoitteluperiaatteesta, jota suositaan esitystä harjoitellessa. Sirkustaiteilijan kuntotason tulee olla sellainen suhteessa esitykseen, että tämä pystyy harjoituksissa tekemään kolme kertaa esityksensä putkeen tauoitta ja ongelmitta. Numero ei saa koskaan olla artistin kestävyuden ääri rajoilla, vaan sen tulisi artistille melko helppo, koska esiintymisolosuhteet ja artistin vireystila vaihtelevat. Esimerkiksi kuumana päivänä sirkusteltan katossa on todella korkea lämpötila.

Mahdollisuutta riittävään harjoitteluun ennen esitystä lisäävät onnistunut aikataulutuksen töiden suhteen ja toimeentulon turvaaminen myös harjoitteluajalla. Itsensä työllistäjillä tämä ei ole niin yksinkertaisesti järjestettävissä kuin työsuhteessa olevalla henkilöllä. Olisi kuitenkin ehdottoman tärkeää, että toimeksiantajilla ja työnantajilla olisi ymmärrys, kuinka tärkeää harjoittelemaan pääsy on ilma-akrobaatille. Peippo kertoo myös, kuinka produktiossa mukana ollessa esitystahti voi olla todella kova, jolloin aikaa riittävälle palautumiselle ei ole. Ilma-akrobaatin tulee olla erittäin hyvässä kunnossa kestääkseen pitkäkestoista kuormitusta.

Vaikka olosuhteet eivät aina ole palautumiselle optimaaliset, sitä voi kuitenkin edistää kuormituksen säännöstelyn lisäksi riittävällä unella ja levolla, terveellisellä ruokavaliolla ja kehonhuollolla. Ennaltaehkäisevän toiminnan lisäksi fyysisen turvallisuuden kannalta on sekä lyhyellä, että pitkällä tähtäimellä tärkeää hakeutua pienellä kynnyksellä hoitoon fyysisten ongelmien

ilmaantuessa. Pitkittämällä avun hakemista voi vammoista tulla pidempiaikaisia ongelmia ja loukkaantumisriski kasvaa.

Työterveyslaitoksen Floor is Yours! Turvallisuusjohtamisen ja -kulttuurin kehittäminen esittävässä taiteissa -tutkimushankkeen loppuraportissa kerrotaan sairaana tai puolikuntoisena työskentelyn liitettävän erityisesti esittävien taitelijoiden työhön liittyväksi ilmiöksi. Ilmiön taustalla vaikuttaa haastattelujen mukaan alan kulttuuri ja sisäistetty työmoraali. Kynnys työskennellä sairaana lisääntyy, mikäli taiteilijalla on esityksessä rooli, jota ei voi korvata. Yrittäjän voi olla vaikea jättäytyä sairastamaan siitä seuraavan tulonmenetyksen takia. (Visuri ym. 2020, 33–34.) Myös haastateltavani kertoivat, kuinka esityksiä on vaikea perua, koska ei haluta tuottaa pettymystä yleisölle tai muulle työryhmälle. Näistä syistä huolimatta yleinen fyysinen turvallisuus työpaikoilla lisääntyisi, mikäli ihmiset eivät työskentelisi sairaina tai loukkaantuneina. Ilma-akrobatia on fyysisesti vaativaa ja kuten Hakanpää totesi alivirittyneessä tilassa loukkaantumisten riski kasvaa.

Hakanpää muistuttaa myös, kuinka pitää muistaa ihmisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin, myös psyykeen hyvinvoinnin, vaikutus ilma-akrobaatin arkeen ja fyysisen turvallisuuteen. Mielestäni tämä on hyvin tärkeää, mielellä on iso rooli ilma-akrobaatin toimintakykyyn. Ilma-akrobaatin turvallisuuden kannalta on tärkeää hänen kykynsä aikatauluttaa työskentelyä ja kuunnella itseään.

Lämmittelemällä hyvin ja koostamalla harjoittelu järkeväksi kokonaisuudeksi ilma-akrobaatti voi lisätä fyysistä hyvinvointiaan ja sitä kautta parantaa turvallisuuttaan. Sirkusartistiopiskelijoiden loukkaantumisia seuranneessa tutkimuksessa selvisi, että ilma-akrobaattien ja muiden sirkuslajien tekijöiden välillä ei ollut eroavaisuutta loukkaantumisten määrässä tai vakavuudessa. Eniten loukkaantumisia esiintyi olkapäissä ja nilkoissa. Tutkimuksen mukaan oikein koostetulla, jokaisen sirkuslajin yksilölliset vaatimukset huomioon ottavalla lämmittelyllä voidaan vähentää loukkaantumisia. (Hakim ym. 2020, 159.) Tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä loukkaantumisriskiä pienentävän lämmittelyn sisältävän sykettä nostavaa aerobista harjoittelua, lihaskuntoliikkeitä ja lajikohtaiset vaatimukset huomioivia lämmittelyliikkeitä.

Pitkäkestoiset staattiset venytykset osana lämmittelyä taas vaikuttavat tutkimustuloksien mukaan loukkaantumisriskiä kasvattavasti. (Hakim ym. 2020, 154.)

Kaikessa työturvallisuuden lisäämisessä ennakointi on erittäin tärkeää. Työn vaarat ja niistä aiheutuvat riskit tunnistettaessa on mahdollista suojautua niiltä tai jopa kokonaan poistaa osa niistä. Riskejä olisi hyvä arvioida yhdessä koko työryhmän tai organisaation toimijoiden kesken. Tavoiteltavaa on, että yksilön vastuulle ei jätettäisi riskien pohdintaa ja siitä seuraavaa päätöksentekoa. (Työturvallisuuslaitos, n.d.). Omien ja haastateltavieni kokemusten perusteella tämän kanssa on vielä sirkusmaailmassa tekemistä. Mielestäni on ymmärrettävää ja hyvä asia, että viimeinen päätös, siitä millaisissa olosuhteissa ilma-akrobaatti esiintyy, on hänellä itsellään. Voi olla kuitenkin henkisesti hyvin kuluttavaa pohtia yksin työturvallisuuteensa liittyviä kysymyksiä. Siksi mielestäni olisi tärkeää, että työyhteisössä kaikki olisivat sitoutuneet huolehtimaan toistensa fyysisestä turvallisuudesta ja keskustelemaan avoimesti valinnoista, sekä mahdollisista puutteista turvallisuudessa.

Turvallisuutta parantaisi myös, mikäli yhteisen projektin parissa työskentelevillä olisi riittävästi tietoa kunkin työntekijän työnkuvasta ja siihen kuuluvista riskeistä. Floor is Yours! -hankkeen haastatteluvastauksissa nousee esille myös esittävän taiteen alojen kilpailullisuudesta johtuva turvallisuuden sivuuttaminen. Esiintyjä saattaa kyvyillään vaikutuksen tehdäkseen tai ”hankalaksi tyyppiä” leimautumisen pelossa suostua ratkaisuihin, jotka eivät ole turvallisuuden näkökulmasta kannattavia. (Visuri ym. 2020, 38.) Esittävän taiteen tuotannoissa, kuten sirkusesityksissä turvallisuudesta saatetaan tinkiä taiteellisista, taloudellisista tai tuotannollisista syistä. Floor is Yours! -loppuraportin mukaan haastattelututkimukseen osallistuneet esittävän taiteen ammattilaiset ovat nostaneet esiin turvallisuudesta tinkimisen syiksi työn aikataulutukseen, työtehtävien määrään tai luonteeseen tai budjetointiin liittyviä tekijöitä. Vastauksissa kuvattiin myös tapaturmavaaroja sisältäviä työn ja työympäristön piirteitä kuten korkealla työskentely, toimintaan soveltumattomat harjoitus- tai esitystilat, vaarallisia rakennelmia, ripustuksiin ja kiinnitykseen

liittyviä seikkoja, sekä vaihtelevissa valotilanteissa työskentelyä. (Visuri ym. 2020, 39.)

Turvallisuudesta tingittäessä esiintyjä jää usein potentiaalisen kärsijän paikalle. Useissa vastauksissa esiintyjän tehtäväksi nähdään työtilanteen turvallisuuden lopullinen arviointi ja lopulliset tehdään esiintyjän suostumisen mukaan. Suostuminen sanaa käytetään usein kuvailtaessa riskialttiiseen työtilanteeseen joutuvan työntekijän ja muiden työntekijöiden välistä neuvottelua. Yksi vastaaja kokee, että mahdollisuus tehdä upeaa taiteellista työtä vie oikeuden valittaa työturvallisuuteen liittyvistä tekijöistä. Mielestäni kenenkään ei pitäisi joutua työssään tai vapaa-ajallaan tinkimään fyysisestä turvallisuudestaan vastineeksi siitä, että saa tehdä merkitykselliseksi kokemaansa juttua. Esiintyjälle voi tulla myös kovat paineet kieltäytyä turvattomasta työtehtävästä, jos kieltäytymisestä seuraa koko kohtauksen muuttaminen tai poistaminen. Moni ei myöskään halua tuottaa muulle työryhmälle pettymystä ja voi pelätä, että kieltäytyminen saatetaan nähdä merkinä ammattitaidon puutteesta. (Visuri ym. 2020, 40–42.)

Mielestäni sirkusmaailmassa yleisesti, sekä ilma-akrobatiassa olisi tärkeää päästä eteenpäin ajatuksesta, että sirkusesityksen tärkein anti ja syvin olemus on esitellä katsojalle hengenvaaran uhmaamista. Peippo totesi haastattelussa erityisesti perinteisen sirkuksen maailmassa vaikuttavan vielä vahvasti ajatuksen, jonka mukaan esiintyjä on kunnioitettava ammattilainen, vain asettaessaan itsensä tietoisesti vaaralle alttiiksi. Ymmärrän, että esimerkiksi alastulomaton käyttö voi tuntua alkuun turhalta ja vaivalloiselta, jos siihen ei ole tottunut. Mielestäni olisi kuitenkin toivottavaa, että maton ja muiden putoamissuojavarusteiden käyttö esiintyessä normalisoituisi. Monia loukkaantumisia ja kuolemia voitaisiin välttää arvopohjaa laajentamalla. Uskon, että yleisön on mahdollista nauttia myös ilma-akrobatiasta, jossa esiintyjän putoaminen ei johda melko varmasti vakavaan loukkaantumiseen. Esitykset voivat siitä huolimatta olla näyttäviä ja herättää isoja reaktioita.

Työterveyslaitoksen julkaisemassa materiaalissa esitellään myös verkosta löytyvä, kaikille maksuton oiRA-työkalu (Online interactive Risk Assessment). Tutustuin sivuilla esittävän taiteen työpaikkoja varten laadittuun

riskienhallintatyökaluun. Sieltä löytyy jopa oma lukunsa erityistehosteille, lennätyksille ja ilma-akrobatialle. Listaan seuraavaksi työkalusta löytyviä yleistä turvallisuutta koskevia ohjeita. Ennen työskentelyn aloittamista uudessa tilassa tulisi varmistaa tarkastuksella, että tila soveltuu varmasti aiottuun käyttötarkoitukseen. Työskentelystä mahdollisesti aiheutuva meluhaitta tulee olla tiedossa ja suunnitelma siltä suojautumiseen. Työskentelytilan tulee olla siisti ja kaikkien tavaroiden oikeilla paikoillaan. Valaistuksen tulee olla kunnossa, sekä tiedossa mitä tehdään muuttuvissa valo- tai ääniolosuhteissa.

Turvallisuutta lisää tuotannon ja kyseessä olevan esityspaikan välinen avoin kommunikaatio varhaisesta vaiheesta lähtien. Tuotannon tulisi välittää teknisessä raiderissaan esityksen työturvallisuuteen vaikuttavat tekijät, kuten myös esityspaikan tilasta antamissaan ennakkotiedoissa. Paikan omistajan tulisi huolehtia katossa olevien kiinnityspisteiden säännösten mukaisuudesta ja huoltotoimista. Paikan omistavalla taholla ei ole kuitenkaan aina tarvittavaa tietoa ja osaamista, jolloin tulisi varmistaa kiinnityspisteiden kestävyys, ammattimaiselta riggaajalta tai kiinnityspisteen rakentaneelta henkilöltä. Tuotannon vastuulla on varmistaa etukäteen tilan soveltuvuus kyseisen tuotannon tai esityksen toteuttamiselle, sekä työ ja yleisöturvallisuutta koskevien määräysten täyttyminen. (Oiraproject n.d.)

Ennen työhön ryhtymistä olisi hyvä tarkistaa tarvittavien työvälineiden ja varusteiden saatavuus, asianmukaisuus ja kunto. Olen itse oppinut kokemuksen kautta, miten esiintymään mennessä kannattaa varautua mieluummin ylimääräisillä tarvikkeilla, kuin pihistellä niiden kanssa. Myös haastateltavani korostivat, miten olisi hyvä olla aina mukana toiset, käyttämättömät kappaleet kaikista tarvittavista tarvikkeista ja välineistä. Työntekijöiden tulee hallita käytettävien koneiden ja laitteiden oikeaoppinen käyttö ja niiden käyttöohjeiden tulee olla tarvittaessa saatavilla. Teknisten laitteiden tulee olla kunnossa ja niiden kiinnitykset tarkistettu. Käytössä olevien esiintymisasujen ja muun tarpeiston tulee olla aiottuun käyttöön sopivaa. Esimerkiksi ilma-akrobatiassa vetoketjut ja ylimääräiset roikkuvat osat puvussa voivat olla vaarallisia. Myös liian vähissä vaatteissa esiintyminen voi aiheuttaa

fyysisiä vammoja. Esiintymisasun ja tarpeiston sopivuuden voi todeta ainoastaan harjoittelemalla riittävästi niiden kanssa.

Erityistehosteita käytettäessä niiden sopivuus tilaan tulee olla varmistettu ja paikalla kyseisen tehosteen käyttöön erikoistunut ammattilainen. Työvälineen, kuten ilma-akrobatiavälineen tai kiinnityksessä tai nostossa käytettävien välineiden valinta tulee aina suorittaa tapauskohtaisesti. Valintaa tehdessä tulee ottaa huomioon millaisissa töissä ja työolosuhteissa kyseistä työvälinettä käytetään, sekä millaisia vaaratekijöitä tällöin syntyy mm. työvälineestä ja sen liikkuvista osista, automaattisista toiminnoista ja sähköstä. Äkilliset ja voimakkaat muutokset valaistuksessa ja voimakkaat ääniolosuhteet tulee ottaa huomioon esiintyjän ja muiden tilassa olevien turvallisuuden takaamiseksi ja sopia yhteiset toimintaohjeet näitä tilanteita varten. (Oiraproject n.d.)

Molemmat haastateltavani korostavat, kuinka tärkeää ilma-akrobaatin on tuntee välineen turvallisen kiinnityksen periaatteet ja osata itse kiinnittää välineensä näiden mukaan. Vaihtelevat esitystilat tuovat oman haasteensa, ei riitä, että ilma-akrobaatti osaa rigata välineensä vain tietynlaiseen tilaan ja kiinnityspisteeseen. Hakanpään kokemuksien ja omien kokemuksieni perusteella Turun ammattikorkeakoulussa opiskelusta voin todeta, että välineen kiinnittämisen periaatteet opetetaan hyvin kyseisessä koulutuksessa. Mielestäni ei olisi kuitenkaan haitallista, mikäli opetusta olisi enemmänkin ja siinä päästäisiin syvemmälle aiheeseen. Ammattimaisen riggaajan vierailu olisi mielestäni hyvä lisä sirkusalan koulutuksen sisältöön. Turvallista tekemistä vahvistaa myös alalla toimivien hyvä keskinäinen ilmapiiri, jossa ilma-akrobaatit eivät epäröi kysyä neuvoa toisiltaan. Yksin asioiden pohtiminen on paitsi psyykkisesti kuluttavaa, myös mahdollinen turvallisuutta heikentävä tekijä.

5 Johtopäätökset

Tarkastelin tässä opinnäytetyössä kahta tutkimuskysymystä: Mistä esiintyvän ilma-akrobaatin fyysinen turvallisuus koostuu? Millaisilla toimintamalleilla esiintyjän fyysinen turvallisuus vahvistuu? Esiintyvän ilma-akrobaatin fyysinen turvallisuus koostuu ilma-akrobaatin erikoistumisvälineestä, ammattitaidosta, kokemuksesta, työskentelyolosuhteista, kiinnityspisteestä, riggaamisesta, käytetyistä välineistä ja putoamissuojavarusteista. Ilma-akrobaatin fyysinen taito, kunto ja psyykinen hyvinvointi luovat tärkeä perustan fyysiselle turvallisuudelle. Lisäksi on aina huomioitava konteksti, jossa toimitaan, esim. ilma-akrobaatin työskentelypaikka ja työsuhteen muoto.

Vastauksena toimintamalleihin totean, että ilma-akrobaatin fyysistä turvallisuutta voitaisiin vahvistaa yhteistyöllä ja vastuun jakamisella työpaikoilla, turvallisten kiinnitystekniikoiden hallinnalla, työvälineiden kunnan tarkastelulla ja ylläpidolla sekä putoamissuojavälineiden käytöllä ja niiden käytön normalisoinnilla. Lisäksi avoin keskustelu esityspaikkojen henkilöstön kanssa sekä avun pyytäminen kollegoilta vahvistavat fyysistä turvallisuutta. Ilma-akrobaatin oikein koostetulla harjoittelulla ja itsestään huolehtimisella on turvallisuutta lisäävä vaikutus. Ilma-akrobaattien toimiessa usein itsensä työllistäjinä heidän työnsä voi olla yksinäistä. Työhön liittyy paljon itsensä ohjaamista ja ilma-akrobaatin olisikin hyvä oppia arvioimaan realistisesti omia resurssejaan. Sairaana ja loukkaantuneena työskentelemisen kulttuuria olisi myös hyvä tarkastella kriittisesti ja pyrkiä pikkuhiljaa muutoksiin sen suhteen.

Turvallisuuden merkitys ihmisten elämässä on korostunut yhteiskunnallisten muutosten ja uusien keksintöjen myötä. Tämä kehitys on vaikuttanut myös suhtautumiseen sirkustaitelijoiden fyysiseen turvallisuuteen. Lentävän trapetsin alla käytettävä turvaverkko otettiin käyttöön ensimmäistä kertaa vasta vuonna 1866 (Vainio 2019, 29–30). Nykyään verkko on lentävää trapetsia tehdessä vakiovaruste, sillä putoamisen riski lajissa on suuri ja halutaan välttää vakavia loukkaantumisia.

Sirkusalan institutionalisoitumisen myötä on perustettu erilaisia organisaatioita ja järjestöjä. Tällaisia ovat esimerkiksi Fedec, joka on kansainvälinen verkosto ammatillista sirkuskoulutusta järjestäville toimijoille. Verkosto on toiminut vuodesta 1998 ja sen tavoitteena on tukea harjoittelun, opettamisen ja luovan työn edistämistä sirkustaiteissa. (Fedec 2023.) Tutkimusten ja erilaisten oppaiden lisäksi verkosto julkaisee jäsenilleen ohjeistuksia turvallista toiminnasta. Suomessa toimii Sirkuksen ja tanssin tiedotuskeskus, joka tarjoaa ammattilaisille apua ja neuvontaa, sekä järjestää erilaisia koulutuksia. Lisäksi se kerää ja välittää tietoa suomalaisesta sirkuksesta kotimaassa ja kansainvälisesti. (Sirkuksen tiedotuskeskus n.d.) Edellä mainittujen kaltaisten toimijoiden ilmaantuminen on tukenut ammattimaisen luotettavan tiedon saatavuutta ja siten vaikuttanut turvallisuuden vahvistumiseen sirkusalalla.

Sosiaalisen median aikakaudella on myös vaikutuksensa sirkuksen ja ilma-akrobaattien turvallisuuden kehitykseen. Ilma-akrobaatit jakavat vinkkejä ja käytäntöjään toisilleen sosiaalisen median eri alustoilla. Tämän vuoksi hyvät käytänteet leviävät helposti ympäri maailmaa, mutta toisaalta väärää tai puutteellista tietoa sisältävälle sisällölle käy samoin. Kaikkea sosiaalisessa mediassa vastaan tulevaa sisältöä ei kannata ottaa yksistään totena, vaan etsiä aiheesta tietoa myös muista lähteistä. Ilma-akrobatian suosio on lisääntynyt viime vuosina ja moni hakee inspiraatiota sosiaalisesta mediasta, sekä opettelee sieltä näkemiään liikkeitä. Näin tehdessä olisi hyvä noudattaa erityistä varovaisuutta ja tiedostaa oma taitotasonsa.

Tarkastelemalla opinnäytetyöprosessia jälkikäteen voin todeta, että olisi ollut hedelmällisempää tutustua ensin laajemmin lähdeaineistoon aiheen ympäriltä ennen haastattelukysymysten luomista. Näin olisin osannut vielä paremmin valita kysymykset, joita haluan tarkastella. Tämän tutkimuksen aikana oli mahdollista haastatella vain kahta ilma-akrobaattia, joten tutkimustuloksia voitaisiin syventää haastatteleamalla useampia ilma-akrobaatteja, jotka ovat erikoistuneet eri lajeihin. Lisäksi ilma-akrobaattien ja sirkusammattilaisten fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin tukemisen keinoista olisi kiinnostavaa nähdä tutkielma.

Lähteet

Aerial essentials 2020a, Rigging help. Viitattu 13.1.2023.

<https://www.aerialessentials.com/advice-f-a-q/>

Aerial Essentials 2020b, Rigging help, Frequently asked questions. I dropped my carabiner. Is it still safe to use? Viitattu 30.5.2023.

<https://www.aerialessentials.com/advice-f-a-q/#toggle-id-9>

Back in motion 2022. Granbourne, Aerialist and circus injury prevention. Viitattu 17.3.2023. <https://www.backinmotion.com.au/cranbourne/news/aerialist-and-circus-injury-prevention>

Certex n.d. Do you know the difference between WLL, SWL and MBL? Viitattu 9.6.2023.

<https://www.certex.dk/en/knowhow/articles%20about%20concepts/v%C3%A6rd-at-vide-om-wll-sw-l-mbl>

Fedec 2023, About the network. Viitattu 9.6.2023. <https://www.fedec.eu/en/the-network>

Fedec n.d. Manual For Swinging Trapeze and Cloud Swing Basic circus arts instructional manual: Chapter 7. Viitattu 13.4.2023.

<http://www.fedec.eu/file/234/download>

Gibson, M. 2020a. Setting up a safe rigging point at home, Viitattu 3.2.2023,

<https://circusrigging.info/setting-up-a-safe-rigging-point-at-home/>

Gibson, M. 2022b, How to do inspections, Circus Rigging. Viitattu 21.4.2023.

<https://circusrigging.info/how-to-do-inspections/>

Hakim, H; Puel, F & Pertucci, W. 2020. Injury assessment in circus student artists population; preliminary study. Science & Sports. Vol. 35, No 3, 154–160.

Viitattu 18.3.2023. [https://www-sciencedirect-](https://www-sciencedirect-com.ezproxy.turkuamk.fi/science/article/pii/S0765159719301601)

[com.ezproxy.turkuamk.fi/science/article/pii/S0765159719301601](https://www-sciencedirect-com.ezproxy.turkuamk.fi/science/article/pii/S0765159719301601)

Hall, D 2018. Circustalk news, Yes virginia, professional aerialists do use crashmats during performances, and you should too. Lukeminen vaatii

tunnuksen luomista. Viitattu 3.4.2023. <https://circustalk.com/news/yes-virginia->

professional-aerialists-do-use-crash-mats-during-performances-and-you-should-too

Kielitoimiston sanakirja 2023a. Talja. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 11.4.2023. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/talja?searchMode=all>

Kielitoimiston sanakirja 2023b. Vinssi. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 11.4.2023. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/vinssi>

Oiraproject n.d. Esittävä taide. Vaatii tunnuksen luomista. Viitattu 10.02.2023. https://oiraproject.eu/oira-tools/fi/esittava-taide/esittava-taide/@@login?came_from=https%3A%2F%2Foiraproject.eu%2Foira-tools%2Ffi%2Fesittava-taide%2Fesittava-taide#login

Purovaara, T. 2005, Nykysirkus- aarteita, avaimia ja arvoituksia, Helsinki, Like

Pärnänen, A. & Sutela, H. 2014, Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013, Tilastokeskus, Helsinki 2014. Viitattu 18.4.2023. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/184376/yits_201400_2014_12305_net.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Reiman, T; Pietikäinen, E; Oedewald, E. 2008. Turvallisuuskulttuuri: teoria ja arviointi. Espoo, VTT Publications 700. E-kirja. Viitattu 20.01.2013. <https://www.vttresearch.com/sites/default/files/pdf/publications/2008/P700.pdf>

Santos, S. 2015. Introduction to Riggin: Aerialists Essentials, Simply Circus

Sarah Guyard-Guillot nykysirkuksen trapetsitaiteilija, joka menehtyi laitevian vuoksi, 14.6.2018, Viimeinen keikka podcast kausi 1 jakso 5, Yle. Viitattu 20.5.2023. <https://areena.yle.fi/podcastit/1-4464522>

Sirkuksen tiedotuskeskus 2019, Selvitys sirkusammattilaisten määrästä ja toimenkuvista vuonna 2017. Viitattu 20.4.2023. <https://sirkusinfo.fi/2019/02/selvitys-sirkusammattilaisten-maarasta-ja-toimenkuvista-vuonna-2017/>

Sirkuksen tiedotuskeskus n.d.a, Mitä on suomalainen sirkus. Viitattu 21.4.2023. <https://sirkusinfo.fi/sirkus-suomessa/mita-on-suomalainen-sirkus>

Sirkuksen tiedotuskeskus n.d.b, Tiedotuskeskus. Viitattu 9.6.2023. <https://sirkusinfo.fi/tiedotuskeskus/toiminta/>

Sky Gym 2014, Safety in aerial dance.

<https://www.aerialsilksatlanta.com/2014/05/18/safety-in-aerial-dance/>

tll, 2021. Turvallisuuden tarkistuslista. Viitattu 28.2.2023.

https://www.ttl.fi/sites/default/files/2021-12/turvallisuuden_tarkistuslista.pdf

Työterveyslaitos n.d. Oppimateriaalit, Esittävän taiteen turva -ja hyvinvointiraideri, Tuumaa hetki turvallisuutta. Viitattu 28.2.2023.

<https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/esittavan-taiteen-turva-ja-hyvinvointiraideri/tuumaa-hetki-turvallisuutta>

Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738

Vainio, E. 2019, Sirkus nyt; suomalaisen nykysirkuksen tekijöitä, tarinoita ja historiaa. Kustantamo S&S, Helsinki 2019

Vienonen, T. 2015, Painovoimaa uhmaten - Sirkusakrobatian keskeinen termistö suomi - englantia. Pro Gradu tutkielma. Englannin kieli, kääntäminen ja tulkkaus. Kieli- ja käännöstieteiden laitos Turun Yliopisto

Visuri, S.; Ansio, H.; Puro, V.; Kannisto, H.; Heiniö, M.; Lantto, E.; Hirvonen, M.; Perttula, P.; Teperi, A. 2020, Floor is Yours! Turvallisuusjohtamisen -ja kulttuurin kehittäminen esittävässä taiteissa. Helsinki, Työterveyslaitos

Haastattelukysymykset

Taustatiedot

Kerro omin sanoin lyhyesti urastasi, miten päädyit sirkusammattilaiseksi ja minkälaisissa produktioissa olet esiintynyt? Missä päin maailmaa? Oletko tehnyt muuta sirkusalaan liittyvää työtä esiintymisen lisäksi?

Oletko käynyt sirkusalan ammattilaiseksi valmistavaa koulutusta, jos olet niin missä?

Mitä ilma-akrobatialajeja olet esittänyt? Mitä näistä eniten?

Fyysinen turvallisuus

Mitä ilma-akrobaatin fyysinen turvallisuus esiintyessä tarkoittaa sinulle? (Minulle se tarkoittaa sitä, että tekijät, jotka voivat aiheuttaa esiintyjän loukkaantumisen esiintymistilanteessa on tunnistettu ja pyritty erilaisten toimien avulla minimoimaan.

Mitkä tekijät ovat mielestäsi kaikista tärkeimmät esiintyjän fyysisen turvallisuuden kannalta? 3 kpl

Riskit

Onnettomuuden mahdollisuus on toki aina läsnä ilma-akrobatiassa. Mietitkö näitä mahdollisia riskejä ennen esiintymistä tai esiintyessä? Millä tavoin? Oletko huomannut selkeää eroa siinä, kuinka paljon mietit riskejä ennen jotain tiettyä esitystä?

Mielestäni turvallisuuteen vaikuttavat riskitekijät voi jakaa karkeasti kahteen eri osa-alueeseen: Kiinnityspisteeseen ja välineeseen liittyvät riskit, sekä esiintyjän liikkeen epäonnistumiseen liittyvät riskit. Kummat näistä ovat kokemuksesi mukaan yleisempiä onnettomuuksien aiheuttajia? Kummasta itse huolehdit enemmän?

Onko sinulle sattunut loukkaantumisia tai onnettomuuksia esiintyessä? Jos on, niin voitko kertoa esimerkkejä tapahtuneista? Miten ne ovat vaikuttaneet seuraaviin esiintymisiisi?

Väline, kiinnitykset ja turvallisuus käytännön työssä

Kiinnitätkö aina oman esiintymisvälineesi tai valvot sen kiinnitystä?

Kuinka usein käytät esiintyessäsi lonssia, alastulopatjaa tai muuta putoamissuojavälinettä?

Käytätkö useimmiten kiinnityksen tekemisessä omia kiinnitysvälineitäsi vai esiintymispaikan? Kuinka usein tarkistat välineesi ja kiinnitysvälineesi kunnon? Kuinka usein uusit esim. Karabiineja ja sviweleitä?

Onko sinulla jokin tietty tuntimäärä, kuinka paljon haluat harjoitella numeroa ennen esiintymistä?

Alalla työskentelevien käsitys ja suhtautuminen esiintyjän fyysiseen turvallisuuteen

Onko ammattilaisilma-akrobaattien käsitys fyysisestä turvallisuudesta esiintymistilanteissa kokemuksesi mukaan samankaltainen keskenään vai onko siinä paljon eroja?

Onko kokemuksesi mukaan eri työnantajien välillä paljon eroa siinä, miten esiintyjän turvallisuuteen suhtaudutaan? Voitko antaa jonkun esimerkin?

Entä oletko huomannut selkeää eroa maa-kohtaisesti, kuten Ranskassa, tai USA:ssa tehdään usein näin...?

Onko suhtautumisesi omaan fyysiseen turvallisuuteesi esiintyessä muuttunut ajan myötä, jos on niin miten?

Jos olet käynyt jonkun sirkusalan koulutuksen, miten siellä opetettiin esiintymisestä ja turvallisuudesta?

Turvallisuuteen vaikuttava päätöksenteko

Turvallisuuteen liittyviä päätöksiä tehdään ennen esiintymistä jo suunnitteluvaiheessa. Tällaisia päätettäviä asioita ovat nähdäkseni esim. Esityksen kesto, siihen sisältyvät temput, välineen kiinnittäminen ja korkeuden säätely, putoamissuojavälineiden käyttö. Teetkö tällaisia päätöksiä yleensä itsenäisesti vai yhdessä työnantajan, tai työryhmän jäsenen kanssa? Millä perustein teet tällaisia päätöksiä ja missä vaiheessa ennen esitystä? Onko sinulle tullut vastaan tilanteita, joissa et ole voinut vaikuttaa omalla mielipiteelläsi esityksen turvallisuus seikkoihin?

Oletko joskus perunut esiintymisen, koska esiintymistila on mielestäsi ollut turvaton? Oletko perunut esiintymisen, koska olet arvioinut oman fyysisen tilasi olevan sairauden tai loukkaantumisen takia turvallisuus riski? Jos olet, niin miltä se on tuntunut? Miten muut ovat suhtautuneet tilanteeseen?

Onko sinulla joskus ollut erimielisyyksiä työnantajan tai jonkun työryhmän jäsenen kanssa esityksen turvallisuuteen liittyvistä seikoista? Jos on, niin voitko kertoa jonkun esimerkin?

Jos saisit antaa yhden neuvon aiheeseen liittyen uraansa aloitteleville ilma-akrobaateille, mikä se olisi?